

ชุดโครงการ
การพัฒนาระบบสวัสดิการ
สำหรับคนจนและคนก้อยโอกาสในสังคมไทย

รายงานวิจัยกรณีศึกษา
กลุ่มนอกกำลังแรงงาน

การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับเด็กสาวเขา
ที่ยากจนและก้อยโอกาสในชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย

เทวินทร์ อัครศิลากุล

ตัวหน้าโครงการ

ชวประเสริฐ

นักวิจัยหลัก

รศ.ดร.พัชติยา กรวรรณสุต
จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร

ภายใต้การสนับสนุนของ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายงานวิจัยย่อยฉบับสมบูรณ์

การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับเด็กชาวเขา
ที่ยากจนและด้อยโอกาสในชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย

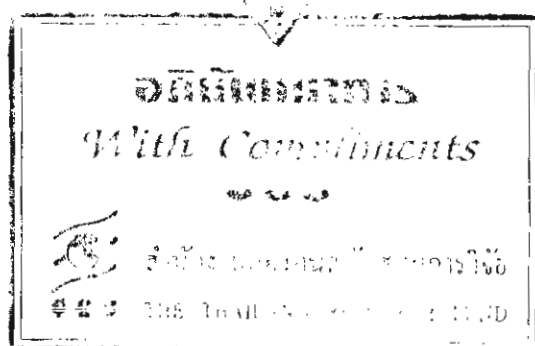
ผู้วิจัย

นายเทวินทร์ อัครศิลากุล

สมาคมสร้างสรรค์ชีวิตและสิ่งแวดล้อม

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ชุดโครงการ การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย

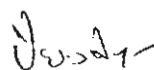
ธันวาคม 2546

คำนำจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เห็นความสำคัญของปัญหาและแนวทางในการบรรเทาปัญหาของคนจนและคนด้อยโอกาสและการจัดสวัสดิการที่เหมาะสม จึงได้สนับสนุน “โครงการการพัฒนา ระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย” ประกอบด้วยการวิจัยสถานภาพของคนจนและคนด้อยโอกาส 5 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแรงงาน กลุ่มอาชีพอิสระ กลุ่มคนนอกวัยทำงาน และกลุ่มผู้ด้อยโอกาส/กลุ่มเสี่ยงและผู้ประสบปัญหาทางสังคม ซึ่งได้วิเคราะห์และสังเคราะห์จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ 10,000 ราย และข้อมูลเชิงคุณภาพจากกรณีศึกษาจำนวน 110 กรณี และจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายในการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

ผลงานทั้งหมดที่ได้จากชุดโครงการการพัฒนา ระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย ได้นำเสนอเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนจน ให้เห็นภาพที่เคลื่อนไหวของสภาพความเป็นอยู่ ความด้อยโอกาส ไร้ที่พึ่ง การเชื่อมโยงให้เห็นบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างคนจนคนด้อยโอกาสกับชุมชน (มิติสังคม) ระบบการทำมาหากิน (มิติเศรษฐกิจ) และมีการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรอง (มิติการเมือง) การให้ภาพเชิงประวัติศาสตร์ ที่ย้อนให้เห็นว่าเดิมวิถีชีวิตของเขาเป็นอย่างไร และต่อมาเกิดอะไรขึ้นที่เป็นจุดหักเหที่ทำให้วิถีชีวิตของเขาตลอดจนบริบทของเขาเปลี่ยนแปลงไป การวิเคราะห์ว่าผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์นั้นๆ (เช่น การสร้างเขื่อน การตั้งเขตนิคมอุตสาหกรรม การตัดถนนเข้ามาในพื้นที่ ฯลฯ) เกิดผลอย่างไรต่อวิถีการทำมาหากิน ความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคม อำนาจต่อรอง คุณภาพชีวิตโดยรวม เพื่อชี้ให้เห็นการปรับตัวในมิติต่างๆ (เช่น การอพยพ การเปลี่ยนอาชีพ ฯลฯ) เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เป็นจุดหักเหแล้ว ทำไมคนบางกลุ่มปรับตัวและหลุดพ้นจากภาวะยากจนด้อยโอกาสได้ แต่ทำไมคนบางกลุ่มก้าวไม่พ้น ปัญหาของคนจนคนด้อยโอกาสทั้ง 5 กลุ่มเป้าหมายเหล่านี้ จะมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างไร โครงการนี้ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับระบบสวัสดิการที่เหมาะสม สวัสดิการที่คนจนต้องการ กลไกที่สามารถเข้าถึงปัญหาของกลุ่มคนเป้าหมายได้ ทั้งองค์กรชุมชน ครอบครัว องค์กรรัฐ ฯลฯ ตลอดจนข้อเสนอเชิงนโยบายในการแก้ปัญหาความยากจนของสังคมไทย

สกว. หวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลงานของชุดโครงการวิจัยนี้ จะทำให้แง่คิด มุมมองอีกด้านหนึ่งในการจัดสวัสดิการและแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจน ที่มองความเชื่อมโยงระหว่างมิติทางเศรษฐกิจกับมิติทางสังคม ซึ่งเป็นการเสริมเติมองค์ความรู้ในเรื่องความยากจนของประเทศไทย สกว. จึงหวังว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลายจะสามารถนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปพิจารณาใช้ประโยชน์ในการดำเนินการ เพื่อกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนได้อย่างรอบคอบรอบด้านต่อไป

(ศาสตราจารย์ ดร. ปิยะวัติ บุญ-หลง)

ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

คำนำของหัวหน้าโครงการ

โครงการการพัฒนากระบวนการสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย ได้แบ่งรายงานออกเป็นสามระดับ ในระดับพื้นที่มีงานกรณีศึกษาต่างๆ 110 กรณี ในระดับภาพรวมของคนจนแต่ละกลุ่มมีรายงานหลัก 5 รายงาน และในระดับภาพรวมทั้งประเทศมีรายงานสรุปบทสังเคราะห์อีก 1 ฉบับ

ถ้าเปรียบรายงานฉบับสรุปสังเคราะห์ภาพรวมเหมือนป่าใหญ่ รายงานหลัก 5 รายงานก็เปรียบเสมือนส่วนของป่าหรือเขตของป่า 5 เขต ส่วนรายงานกรณีศึกษาก็เปรียบเสมือนไม้แต่ละพันธุ์หรือแต่ละต้น

งานกรณีศึกษาจึงแสดงให้เห็นภาพชีวิตจริงของคนจนในแต่ละประเภท ที่สะท้อนออกมาผ่านสายตาผ่านการสังเกตการณ์ ผ่านการมีส่วนร่วม ของนักวิจัยกรณีศึกษา

งานกรณีศึกษาปรากฏให้เห็นสีสันและความเป็นจริงของรูปธรรมของชีวิตคนจนที่มีความหลากหลายและซับซ้อน แต่ละเรื่องแต่ละกรณีเปรียบประดุจแต่ละฉากแต่ละตอนของละครชีวิต ละครชีวิตที่เขียนบทด้วยกลไกและโครงสร้างทางสังคมทุนนิยม สร้างให้คนจนเล่นบทที่น่ารังเกียจของสังคมทุนนิยม

ปราชญ์ของทุนนิยมจึงมีคำกล่าวว่า “คนจนมักจะถูกเป็นเหยื่อของคนจนเสมอ” ใช่สิ! ถ้าคนจนจะมองหาเหยื่อ ก็มีแต่คนจนด้วยกันเท่านั้นที่จะเป็นเหยื่อได้ ส่วนคนรายนั้น ล้วนมีเงิน มีอำนาจ มีความสามารถ มีอาวุธและบิوار ที่จะป้องกันตนเอง ยากที่จะตกเป็นเหยื่อของคนจน แต่ถ้าพิจารณาให้ไกลไปกว่าคำกล่าวนี้ อาดัม สมิธ นักปรัชญาเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมก็กล่าวว่า คนในสังคมทุนนิยมจะรวยจะจนก็ขึ้นอยู่กับปริมาณแรงงานที่เขาควบคุมได้หรือซื้อหามาได้ เพราะฉะนั้น คนจนผู้ขายแรงงานก็คือเหยื่อของระบบที่คนรวยนำไปใช้สร้างความร่ำรวยให้ตนเอง ดังนั้น คนจนจึงตกเป็นเหยื่อของคนรวยมากกว่าตกเป็นเหยื่อของคนจนด้วยกัน

กรณีศึกษาต่างๆได้สะท้อนให้เห็นว่า คนจนกลุ่มใดที่ยากจน ด้วยสาเหตุของท่าทีต่อชีวิต สาเหตุจากการขาดปัจจัยการผลิต หรือสาเหตุจากความสัมพันธ์ที่เหลื่อมล้ำ ภายใต้โครงสร้างของทุนนิยม

ในสังคมทุนนิยมที่คนชนชั้นบนกุมอำนาจรัฐอย่างเหนียวแน่น ยังไม่เคยเห็นกรณีประเทศใดที่สามารถลดความเหลื่อมล้ำได้อย่างมีนัยสำคัญ แต่ในประเทศทุนนิยมที่อำนาจรัฐถูกจัดสรรปันส่วนให้คนชั้นกลางและคนชั้นล่างมีส่วนร่วมในอำนาจรัฐ ประเทศนั้นก็จะสามารถลดความเหลื่อมล้ำลงได้อย่างมีนัยสำคัญ

ปัญหาความยากจนจึงไม่ได้จำกัดขอบเขตอยู่เพียงเรื่องรายได้ แต่มันมีปริณทลกว้างไกลไปถึง สิทธิและโอกาส อำนาจ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ด้วย ประวัติศาสตร์สังคมจากทุกประเทศยืนยันในสัจธรรมว่า คนจนไม่เคยลดความยากจนลงได้โดยปราศจากการต่อสู้ ไม่ว่าจะเป็นการต่อสู้กับตัวเองและต่อสู้กับกลุ่มคนและชนชั้นที่ได้เปรียบและเอาเปรียบ

ตำนานการต่อสู้ดิ้นรนของคนจนไทยมีประวัติมายาวนาน หลายยุคหลายสมัย และเพื่ออนาคตที่ดีกว่า คนจนทั้งหลายมีแต่จะต้องต่อสู้ต่อไป เพื่อความเป็นไทและปากท้องของคนจนเอง

ในฐานะหัวหน้าโครงการ ผมขอขอบคุณนักวิจัยรุ่นใหม่ที่เป็นนักวิจัยกรณีศึกษาทุกท่าน ท่านทุกคนได้ปฏิบัติภารกิจเรื่องคนจนอย่างดียิ่ง ท่านคือผู้ถือโคมฉายที่ส่องให้เห็นคนจนในหีบในซอก ที่ก่อนหน้านี้ใครๆมักจะมองไม่เห็น ขอให้ทุกท่านจงเป็นมิตรที่ดีของคนจนและปรารถนาดีต่อคนจนตลอดไป

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ
หัวหน้าโครงการ

คำนำผู้เขียน

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเพื่อพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับเด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาสในชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย” เป็นส่วนหนึ่งในโครงการการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษาสภาพชีวิต ปัญหา และค้นหาแนวทางพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับเด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาส ทั้งนี้เนื่องจากว่าตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่ประเทศไทยได้ร่วมลงมือเป็นภาคีสมาชิกได้ให้ความคุ้มครองเด็กอย่างเต็มที่ในทุกๆ ด้าน ซึ่งเด็กชาวเขาปัจจุบันนอกจากจะไม่ได้รับสวัสดิการในด้านปัจจัยพื้นฐานเช่นเดียวกับเด็กอื่นๆ แล้วบางคนยังไม่ได้รับสัญชาติว่าเป็นคนไทยทั้ง ๆ ที่ตนเองเกิดอยู่ในประเทศไทยด้วย

ในการดำเนินการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ดำเนินงานการศึกษาวิจัยต้องขอขอบคุณอาจารย์ จตุรงค์ บุญรัตนสุนทร อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ที่ให้ความช่วยเหลือในทุก ๆ เรื่อง ที่ให้การศึกษาค้นคว้าสำเร็จออกมาได้ ตลอดจนถึงคณะครูและนักเรียนโรงเรียนบ้านม่อนแสงดาว ที่ได้ช่วยเก็บข้อมูลและร่วมในการจัดประชุมกลุ่มย่อยต่าง ๆ มาโดยตลอด

ผลงานการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้อาจจะเป็นประโยชน์ต่อบุคคลและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับเด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาสต่าง ๆ ได้ จึงขอขอบพระคุณทุกคนและทุกองค์กรมา ณ ที่นี้อีกครั้ง

นายเทวินทร์ อัครศิลากุล
เลขานุการสมาคมสร้างสรรค์ชีวิตและสิ่งแวดล้อม
ผู้รับผิดชอบโครงการ
เมษายน 2545

บทคัดย่อ

การศึกษาสภาพชีวิต ปัญหาอุปสรรค และรูปแบบความช่วยเหลือเด็กชาวเขาขององค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและพัฒนากระบวนการสวัสดิการที่ถูกต้องเหมาะสมแก่เด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาส โดยการสัมภาษณ์เด็กชาวเขาจำนวน 16 คน แยกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มเด็กที่ดูแลโดยองค์กรพัฒนาเอกชน 5 คน (2) กลุ่มเด็กที่ยังอยู่ในชุมชนและไม่มีโอกาสที่จะศึกษาต่อ 4 คน และ (3) กลุ่มเด็กเสี่ยงที่จะถูกผลักดันให้เข้าสู่ขบวนการธุรกิจบริการทางเพศและยาเสพติด ทำงานรับจ้างอิสระ 7 คน เป็นหญิง 14 คน ชาย 2 คน อายุระหว่าง 13-15 ปี ประกอบด้วย ชนเผ่าอาข่า ลาหู่ ม้ง เมี่ยน ปกาเกอะญอ ลีอ ไทใหญ่ โดยคัดเลือกเด็กในพื้นที่เขตอำเภอแม่สาย เมืองเวียงแก่น เชียงของ แม่สรวย เวียงป่าเป้า และอำเภอพาน ได้ผลการวิจัยดังนี้

สภาพชีวิตของเด็กมีสภาพความทุกข์ยากลำบากพื้นฐานที่ใกล้เคียงกัน อันเป็นผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาประเทศ การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจการเมืองทั้งในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน ส่งผลกระทบให้เด็กชาวเขาต้องดิ้นรนเพื่อช่วยพ่อแม่/ผู้ปกครองในการทำงานหาเลี้ยงชีพ โดยกลุ่มเด็กที่องค์กรพัฒนาเอกชนดูแลจะค่อนข้างมีคุณภาพชีวิตที่ดีเพราะเด็กได้รับการศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง แต่กลุ่มเด็กที่อยู่ในชุมชนและไม่ได้ได้รับการศึกษาต่อเนื่องรวมทั้งกลุ่มเด็กที่ทำงานรับจ้างอิสระอยู่ในภาวะที่เสี่ยงสูงมากที่จะถูกชักจูง ล่อลวง ให้เข้าสู่ขบวนการธุรกิจขายบริการทางเพศและยาเสพติดด้วย

การประเมินตนเอง กลุ่มเด็กที่อยู่ในชุมชนไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาต่อและกลุ่มเด็กที่รับจ้างทำงานอิสระประเมินตนเองว่า ตนเองไม่มีค่า ไม่มีความสำคัญทั้งต่อตนเองและคนอื่น ซึ่งสามารถจะทำอะไรก็ได้ที่ได้เงินเป็นหลักและไม่เคยได้รับสวัสดิการใดๆจากรัฐบาลและองค์กรเอกชนแต่กลุ่มเด็กที่องค์กรพัฒนาเอกชนดูแลจะมองเห็นคุณค่าของตนเอง และมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและชุมชนของตนเองด้วย

ความยากลำบากที่สุดของเด็กคือ การที่ตนเองและพ่อแม่ไม่มีเงิน รวมทั้งการที่ไม่ได้เรียนหนังสือ ทำให้ถูกคนเอาเปรียบมาโดยตลอด และความยากลำบากที่เกิดขึ้นเป็นผลจากความไม่รู้ของพ่อแม่อันนำมาซึ่งการไม่มีโอกาสและไม่ได้รับสิทธิในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง

ความรู้สึกต่อตนเองในเรื่องอำนาจต่อรอง เด็กทั้งหมดรู้สึกที่ตนเองไม่มีอำนาจต่อรองใดๆกับบุคคลและองค์กรภายนอกเลย และในยามที่มีปัญหาความรู้สึกว่าตนเองจะถูกกระทำจากบุคคล/องค์กรภายนอก เด็กที่ดูแลโดยองค์กรพัฒนาเอกชนจะขอคำปรึกษาแนะนำจากครูและเจ้าหน้าที่ขององค์กร ส่วนเด็กที่ทำงานรับจ้าง ยามที่ขัดแย้งกับนายจ้างจะพึ่งพาปรึกษาเพื่อนเป็นหลัก ส่วนเด็กที่อยู่ในชุมชนจะไม่มีที่พึ่งเลย

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เด็กจะไม่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับกลไกของรัฐในท้องถิ่นและระดับชาติ เว้นแต่เฉพาะกลุ่มเด็กที่ดูแลโดยองค์กรพัฒนาเอกชนที่สัมพันธ์ในเรื่องขอสัญชาติ โดยที่เด็กมีความรู้สึกต่อกลไกของรัฐทุกระดับว่าไม่มีความเป็นธรรมต่อเด็กชาวเขาและคนยากจน

เด็กมองว่าวงจรความทุกข์ยากของเด็กชาวเขาก็เหมือนกับชุมชนชาวเขาโดยทั่วไป คือ เริ่มต้นจากการที่ชนในเมืองพื้นราบมีทัศนคติที่ไม่ถูกต้องต่อชาวเขา ไม่ให้สัญชาติ ไม่มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ไม่ได้รับ

การศึกษา เกิดความทุกข์ยาก โดยเด็กส่วนใหญ่คิดว่าตนเองคงไม่สามารถหลุดพ้นจากวงจรความทุกข์ยากนี้ได้ แต่มีเด็กส่วนหนึ่งคิดว่าเด็กชาวเขาสามารถหลุดพ้นจากวงจรความทุกข์ยากนี้ได้ โดยรัฐบาลต้องให้ความช่วยเหลือด้านสวัสดิการที่ถูกต้องแก่เด็ก

กลุ่มเด็กชาวเขาเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ประสบปัญหา และแนวโน้มจะก่อเกิดปัญหาแก่สังคมในอนาคตได้ หากไม่มีการป้องกันและแก้ไขปัญหานั้นอย่างจริงจัง ทั้งนี้จากการศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่า การจัดสวัสดิการที่ถูกต้อง การช่วยเหลือเด็กอย่างต่อเนื่อง ก็สามารถพัฒนาคุณภาพและชีวิตที่มีประสิทธิภาพแก่เด็กชาวเขาที่ยากจนได้

สารบัญ

คำนำสกว.

คำนำหัวหน้าโครงการ

คำนำผู้เขียน

บทคัดย่อ

สารบัญ

หน้า

บทที่ 1 บทนำ

1.1 สภาพทั่วไป	1
1.2 ปรัชญาการณีนที่นำไปสู่ประเด็นการศึกษา	1
1.3 วัตถุประสงค์	2
1.4 ขอบเขตการศึกษา	3
1.5 วิธีการศึกษา	3
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา	4

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5

บทที่ 3 ผลการศึกษา

3.1 กลุ่มเด็กที่ได้รับการดูแลจากองค์กรพัฒนาเอกชน	8
3.2 กลุ่มเด็กที่อยู่กับครอบครัวในชุมชน	10
3.3 กลุ่มเด็กที่อยู่ในภาวะเสี่ยง	12

บทที่ 4 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

4.1 สภาพชีวิตและปัญหาของเด็กชาวเขา	15
4.2 การประเมินตนเอง	16
4.3 อำนาจต่อรอง	17
4.4 วิเคราะห์วงจรความทุกข์ยากของเด็ก	17
4.5 ข้อเสนอแนะ	17

บรรณานุกรม

19

ภาคผนวก

20

บทที่ 1

บทนำ

1.1 สภาพทั่วไป

จังหวัดเชียงรายมีประชากร 1,265,091 คน มีเนื้อที่รวมประมาณ 11,678,369 ตร.กม. หรือ ประมาณ 7,298,981 ไร่ แบ่งการปกครองออกเป็น 16 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ 14 ตำบล 1,510 หมู่บ้าน ซึ่งเป็นจังหวัดใหญ่อันดับสองของภาคเหนือตอนบนรองจากจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีสภาพปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่ค่อนข้างจะรุนแรงและซับซ้อนกว่าจังหวัดอื่น ๆ เนื่องจากเป็นจังหวัดชายแดนอยู่เหนือสุดของประเทศ โดยมีพรมแดนด้านทิศเหนือติดกับประเทศสหภาพพม่าและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งได้กลายเป็นสภาพปัญหาที่ยากแก่การควบคุมนอกจากปัญหาทางด้านยาเสพติด อาชญากรรม สินค้าหนีภาษี ค่าของเถื่อน การพนัน เฮดส์ และโสเภณีพลัดถิ่นที่นับว่าจะขยายตัวมากขึ้นเรื่อยๆแล้ว การอพยพโยกย้ายถิ่นฐานของประชาชนชาวเขาตามแนวชายแดนจากประเทศเพื่อนบ้านที่ยังคงมีอย่างต่อเนื่องได้นำมาซึ่งปัญหาการลงรายการสัญชาติแก่ชาวเขาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจยากจนและด้อยโอกาสที่ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการบริหารของรัฐได้

นอกจากนี้ผลจากนโยบายของรัฐบาลโดยการผลักดันของภาคธุรกิจเอกชนที่ต้องการและผลักดันทุกวิถีทางที่จะให้จังหวัดเชียงรายเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวและเมืองแห่งการค้าชายชายแดนภายใต้โครงการพัฒนาเขตการค้าและการพัฒนาสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนบน (จีน พม่า ลาว ไทย) โดยนอกจากจะมีการอพยพแรงงานย้ายถิ่นฐานจากประเทศเพื่อนบ้านและจากจังหวัดอื่น ๆ เข้ามามากขึ้นแล้ว พื้นที่ชุมชนชาวเขาบนที่สูงหลายแห่งได้ถูกประกาศให้เป็นเขตป่าอนุรักษ์ส่งผลให้ชนพื้นเมืองท้องถิ่น โดยเฉพาะชาวเขาที่ดำรงชีพด้วยการพึ่งพาอาหาร และยารักษาโรคจากธรรมชาติต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตลงมาค้าขายในเมืองและมาขายแรงงานตามสถานประกอบการต่าง ๆ รวมทั้งการผลิตสินค้างานหัตถกรรมและการแสดงวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ในชุมชนชาวเขาก็เพื่อขายให้กับนักท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มจะเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ

1.2 ปรากฏการณ์ที่นำไปสู่ประเด็นการศึกษา

จากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนและครอบครัวชาวเขาดังกล่าวนั้นมีปรากฏการณ์ที่สำคัญซึ่งสามารถพบเห็นโดยทั่วไปคือจะมีเด็ก ๆ ชาวเขาในวัยที่อยู่ในช่วงของการศึกษาทั้งหญิงและชายจำนวนมากต้องออกมาช่วยพ่อแม่หารายได้เลี้ยงครอบครัว เช่น ช่วยพ่อแม่ขายพวงมาลัยในเมือง รับจ้างถ่ายรูปกับนักท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ใช้แรงงานในสวนเกษตร รีสอร์ท ร้านอาหาร และสถานที่ประกอบการ

อื่น ๆ เป็นต้น แม้ว่าเด็กบางส่วนจะมีโอกาสได้เรียนหนังสือที่มากกว่าการศึกษาในภาคบังคับก็ตามแต่เด็กชาวที่ยากจนเหล่านี้ส่วนใหญ่มักจะมาจากครอบครัวที่ยังไม่ได้รับสัญชาติไทยและยังมีช่องว่างทางวัฒนธรรมที่ชาวเขายังได้รับการดูถูกเหยียดหยามจากกลุ่มชนในเมืองและพื้นราบอีกมาก สภาพเช่นนี้จึงทำให้ชาวเขาถูกเอาเปรียบในด้านแรงงานและไม่มีโอกาสได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารและเข้าถึงสวัสดิการต่าง ๆ ของรัฐได้ เช่น ด้านการศึกษา การฝึกอบรม กองทุนอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้จึงพบเห็นว่าเด็กชาวเขาที่ยากจนเหล่านี้จึงเป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะถูกใช้เป็นเครื่องมือให้กระทำผิดกฎหมาย เช่น ค้ายาเสพติด ก่อเหตุอาชญากรรม โสเภณี ฯลฯ ตลอดจนจนถึงได้รับอันตรายจากการใช้แรงงานทั้งในเมืองและในชุมชนโดยที่ไม่มีโอกาสได้รับสวัสดิการจากรัฐตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กขององค์การสหประชาชาติ ปี 1989 (Convention on the Rights of the Child : CRC) อย่างถูกต้องเลย

ปัญหาของเด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาสในจังหวัดเชียงรายซึ่งเป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปของนักพัฒนาและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเนื่องจากเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องถึงการรับรองสถานภาพสถานะบุคคลบนพื้นที่สูงด้วย และแม้ว่าทุกฝ่ายทุกองค์กรจะให้ความสนใจที่จะช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาแต่เมื่อสิ้นสุดโครงการปัญหาของเด็กชาวเขาเหล่านี้ก็จะถูกทอดทิ้งไว้เหมือนเดิม สภาพเช่นนี้ทำให้สถานการณ์ปัญหาของเด็กชาวเขายังคงดำรงอยู่และยังคงดูเหมือนจะรุนแรงซับซ้อนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ด้วย

1.3 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1 เพื่อศึกษาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ปัญหา และสาเหตุแห่งปัญหาชีวิตของเด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาสในชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย

2 เพื่อศึกษา รูปแบบในการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาเด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาสในชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเชียงรายขององค์กรพัฒนาเอกชนและภาคเอกชนอื่น ๆ ตลอดจนถึงการแก้ไขปัญหาช่วยเหลือกันเองของกลุ่มเด็กชาวเขาและชุมชนท้องถิ่นชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาสด้วย

3 เพื่อศึกษาปัญหาของเด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาสในชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเชียงรายในการเข้าถึงระบบราชการและสวัสดิการของรัฐ ตลอดจนถึงโอกาส ช่องทาง และรูปแบบในการให้ความช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่สุด

4 เพื่อพัฒนาระบบข้อมูลเกี่ยวกับเด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาสในชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเชียงรายเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนและบริการความช่วยเหลือแก่เด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาสที่ถูกต้องต่อไป

1.4 ขอบเขตการศึกษา

1 **พื้นที่ที่ศึกษา** เพื่อให้การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้รับข้อมูลที่ชัดเจนและกว้างขวางครอบคลุมพื้นที่จังหวัดเชียงรายให้มากที่สุดโดยเฉพาะพื้นที่อำเภอที่มีชุมชนชาวเขาอาศัยอยู่มาก ดังนั้น ขอบเขตการศึกษาของโครงการ จึงได้กำหนดพื้นที่การศึกษาในขอบเขตอำเภอเมือง แม่สาย เวียงแก่น เชียงของ แม่จัน แม่ฟ้าหลวง เวียงป่าเป้า และแม่สรวย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่รัฐบาลมีนโยบายในการผลักดันให้ชุมชนออกจากเขตป่าอนุรักษ์ที่มีผลกระทบโดยตรงต่อวิถีชีวิตของชุมชนและเด็กที่จะต้องประสบปัญหาความยากลำบากมากขึ้น โดยที่รัฐบาลก็ยังไม่มีการจัดระบบสวัสดิการรองรับที่ดีพอด้วย

2 **กลุ่มเป้าหมาย** ซึ่งกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยเด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาสชนเผ่าอาข่า (อีก้อ) ลานู (มูเซอ) ม้ง (แม้ว) เมี่ยน (เย้า) และปกาเกอะญอ (กะเหรี่ยง) โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 คือกลุ่มเด็กที่ได้รับการดูแลจากองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ในด้านการศึกษาและการเตรียมความพร้อมที่จะกลับคืนสู่ชุมชนและเป็นแกนนำในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

กลุ่มที่ 2 คือกลุ่มเด็กที่ยังอยู่กับครอบครัวในชุมชนไม่มีโอกาสในการศึกษาและไม่มีโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social safety net) ใด ๆ

กลุ่มที่ 3 คือกลุ่มเด็กที่อยู่ในภาวะเสี่ยงโดยการประกอบอาชีพอิสระ เช่น รับจ้างขนของตามชายแดน , เป็นพนักงานเสิร์ฟในร้านอาหาร , ขายพวงมาลัยในเมือง , ขายของหนีภาษีตามชายแดน เป็นต้นซึ่งอาจจะถูกดันให้เข้าสู่ขบวนการค้าประเวณีหรือยาเสพติดในที่สุด

3 **ประเด็นในการศึกษา** การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ดังนั้น ประเด็นที่ทำการศึกษาจึงประกอบด้วย 6 ประเด็นหลัก คือ

- 1) ชีวิตและปัญหาของเด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาสจังหวัดเชียงรายเป็นอย่างไร ?
- 2) ประเมินตนเองอย่างไร ?
- 3) จะวิเคราะห์ความยากลำบากที่ตนเองเผชิญอยู่อย่างไร ?
- 4) รู้สึกว่ามีอำนาจต่อรองหรือไม่ อย่างไร ?
- 5) มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับชุมชนและองค์กรรัฐหรือไม่ อย่างไร ?
- 6) จะวิเคราะห์ความทุกข์ยากของตนเองอย่างไร ?

1.5 วิธีการศึกษาวิจัย

- 1 ศึกษา ทบทวน เอกสาร ข้อมูล หนังสือและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2 สร้างเครื่องมือที่เหมาะสมกับการเก็บข้อมูล
- 3 เตรียมทีม เตรียมประเด็น เตรียมเครื่องมือ และวิธีการเก็บข้อมูล

4 ติดต่อประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และองค์กรรัฐที่ทำงาน พัฒนาชาวเขา

5 เก็บข้อมูลตามกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดทั้ง 3 กลุ่ม โดยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

1) ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth interview) กลุ่มเป้าหมายโดยใช้คู่กับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory observation)

- . จัดประชุมกลุ่ม (Panel discussion) เด็กชาวเขาที่ยากจนในพื้นที่ของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อระดมข้อมูลในครบถ้วนที่สุด

- . จัดประชุมกลุ่มเฉพาะ (Focus groups) เด็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่ใช้เป็นกรณีศึกษา

6 รวบรวมข้อมูลจากภาคสนามที่ลงไปทำงานทั้งหมด

7 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้กระบวนการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

8 นำเสนอร่างรายงานการศึกษาจากสิ่งที่ ได้จากกระบวนการการศึกษาวิจัยรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และข้อสรุปต่าง ๆ เพื่อให้ตรวจสอบและขอความคิดเห็นเพิ่มเติม

9 บูรณาการสิ่งที่ได้จากการศึกษาและขอคิดเห็นเพิ่มเติมเข้าด้วยกัน จัดทำเป็นผลงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1 ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ ปัญหาและสาเหตุแห่งปัญหา ชีวิตของเด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาสในชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย

2 ได้ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาเด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาส ของจังหวัดเชียงรายขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) รวมทั้งการช่วยเหลือกันเองของชุมชนและเด็กชาวเขาที่ยากจนด้วย

3. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาของเด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาสของจังหวัดเชียงรายในการเข้าถึงระบบสวัสดิการของรัฐ และกลไกราชการ ตลอดจนถึงโอกาส ช่องทาง และรูปแบบการช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพด้วย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เช่น โสเภณีเด็ก เด็กเร่ร่อน เด็กด้อยโอกาส ความรุนแรงที่มีต่อเด็ก เด็กกับการศึกษา เป็นต้น ได้มีผลงานการศึกษาวิจัย งานเขียนต่าง ๆ ค่อนข้างมาก ซึ่งตรงนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าปัญหาในเรื่องเด็กนี้มีมายาวนาน โดยมีผู้ให้ความสนใจและเกี่ยวข้องจำนวนมากและคงเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนยากที่จะแก้ไขได้ง่าย ๆ ดังมีรายละเอียด ดังนี้

ดร. กมลินทร์ พินิจกุล ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางและมาตรการในการจัดการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส” ในหัวข้อเด็กชาวไทยต่างวัฒนธรรมและเด็กชาวเขาระบุว่า “เด็กชาวเขาในประเทศไทยมาจากเผ่าเผ่า แม้ว เย้า กระเหรี่ยง อีเก้อ มูเซอ ลีซอ ลัวะ จีน และขมุ เป็นเด็กกลุ่มน้อยเช่นเดียวกับเด็กกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่น เด็กชาวเล ชาวมอญ ลาวโซ่ง เงาะป่าชาวกู เป็นต้น ข้อมูลของเด็กกลุ่มน้อยเหล่านี้ยังไม่ชัดเจน จากสถิติของสำนักงานสถิติแห่งชาติร่วมกับกรมประชาสงเคราะห์ในปี 2536 ระบุว่ามียุติและเยาวชนชาวเขาอายุระหว่าง 0-25 ปี จำนวน 211,289 คน โดยแบ่งเป็นเด็กชาวเขาอายุ 0-3 ปีจำนวน 33,105 คน อายุ 3-6 ปี จำนวน 35,288 คน, อายุ 6-15 ปี จำนวน 75,830 คน และอายุ 15-25 ปี จำนวน 67,099 คน ซึ่งปัญหาของเด็กชาวเขาได้แก่

- ด้านสุขภาพอนามัย เด็กมักจะเสียชีวิตด้วยโรคต่าง ๆ มีภาวะทุพโภชนาการและขาดสารไอโอดีน
- ด้านการศึกษา เด็กขาดโอกาสที่จะรับบริการการศึกษาภาคบังคับ เนื่องจากการขาดความรู้ความเข้าใจของผู้ปกครอง การใช้แรงงานเด็ก ความยากจน และการบริการที่จัดให้ไม่ทั่วถึง
- ด้านสังคมวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาพสังคมและเศรษฐกิจของประเทศส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ค่านิยมทัศนคติและความเป็นอยู่ของชาวเขา เช่น การแต่งกายที่ไม่เหมาะสม การบริโภคที่ไม่ถูกต้อง เด็กถูกทอดทิ้ง การค้าประเวณี การติดยาเสพติด โรคเอดส์ ขอดาน การพนัน เป็นต้น

นอกจากนี้ในหัวข้อเด็กไร้สัญชาติและเด็กต่างชาตียังระบุว่า “การอพยพโยกย้ายแรงงานข้ามประเทศเข้ามาในประเทศไทยจากประเทศไทยจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น พม่า ลาว เขมร จีน และเวียดนาม โดยเฉพาะที่มาเป็นครอบครัวทำให้เด็กต่างชาตีย้ายมาด้วยมีเด็กต่างชาติดังกลุ่มที่เข้ามาเองตามผู้ใหญ่มาหรือถูกพามา หรือถูกล่อลวงโดยผ่านระบบนายหน้ากระบวนการค้าเด็ก การอพยพเข้าส่วนใหญ่เป็นหารเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ดังนั้น จึงไม่สามารถระบุได้ว่าปริมาณเด็กต่างชาตินในประเทศไทยมีจำนวนเท่าไร แต่จากการประมาณการจากตัวเลขของสภาความมั่นคงแห่งชาติว่ามีจำนวนแรงงานต่างชาตินในประเทศไทย 740,000 คน ดังนั้น น่าจะมีเด็กอยู่ประมาณอย่างต่ำ 100,000 คน

เด็กต่างชาติส่วนใหญ่มีสถานภาพในลักษณะของแรงงานเด็ก เด็กในธุรกิจทางเพศ เด็กเร่ร่อน ขอดทาน และเด็กไร้สัญชาติ โดยมักจะประสบปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ การถูกเอาเปรียบในด้านการใช้แรงงาน การถูกทารุณกรรม และการละเมิดทางเพศ

โครงการผู้หญิงไทยในวันพຸ່ງนี้ 2540 ทำการศึกษาสถานการณ์ปัญหาแรงงานเด็กในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าแรงงานเด็กนอกระบบในจังหวัดเชียงใหม่ในภาพรวมจะพบได้ในลักษณะงาน ดังต่อไปนี้

1. แรงงานเด็กก่อสร้าง ส่วนใหญ่เป็นชาวเขาและชาวต่างด้าวที่มาจากพม่า ปัญหาที่ประสบก็คือ ได้รับค่าแรงหรือรายได้ไม่แน่นอน ถูกโกงค่าแรง ผู้รับเหมามีความสัมพันธ์กับแรงงานเด็กแบบอุปถัมภ์โดยให้เด็กทำงานทุกวันไม่มีวันหยุดเพื่อแลกกับการได้มีข้าวกินและที่หลับที่นอนอาศัยเท่านั้น

2. แรงงานเด็กที่เร่ขายของในเมือง ส่วนใหญ่เป็นแรงงานเด็กชาวเขาที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในเมืองเชียงใหม่ โดยเดินเร่ขายของ ดอกไม้ ให้กับนักท่องเที่ยวตามร้านอาหาร สถานบันเทิงเริงรมย์ ต่าง ๆ ในตัวเมืองเชียงใหม่ โดยเด็กเหล่านี้จะถูกญาติ หรือผู้เลี้ยงดูนำไปปล่อยไว้ตามจุดต่าง ๆ เพื่อให้เดินเร่ขายดอกไม้ ผลไม้ต่าง โดยเด็กจะต้องเร่ขายจนหมดตามเป้าที่กำหนดให้ถึงจะสามารถกลับบ้านพักผ่อนได้

3. แรงงานเด็กที่ทำงานในสถานบริการ ส่วนใหญ่จะเข้ามาทำงานเป็นเด็กเสิร์ฟ เด็กล้างจาน เด็กเก็บรถ โดยเงินเดือน ๆ ละ 1,600-2,500 บาท ทำงานตั้งแต่ 17.00 - 02.00 น.

ซึ่งเด็กที่มีการใช้แรงงานตามลักษณะดังกล่าว เมื่ออาศัยอยู่ในเมืองเชียงใหม่มานาน ๆ จะมีประสบการณ์และมีเครือข่ายเด็กที่อยู่ในสภาพเดียวกันอย่างหลากหลายมากขึ้น ซึ่งจากนั้นก็就会导致ไปสู่ช่องทางการขายบริการทางเพศได้ง่าย

โครงการผู้หญิงไทยในวันพຸ່ງนี้ คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2543) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ขบวนการชักจูง ล่อลวงเด็กเข้าสู่อาชีพขายบริการทางเพศ ได้ระบุว่า "สภาพครอบครัวของเด็กที่ขายบริการทางเพศที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษารั้งนี้เกือบทั้งหมดมาจากครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์และส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่แตกแยก และมีภาระหนี้สินที่รุงรัง ตลอดจนมีบ้านพักอาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี ในกรณีนี้มีเป็นจำนวนมากที่อยู่ในชุมชนแออัด และบางรายอยู่ในชนบทห่างไกล ซึ่งด้อยโอกาสในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการศึกษา เป็นต้น

ดังนั้น ในการแก้ไขปัญหาโสเภณีเด็กให้ได้อย่างถาวรในระยะยาวนั้น จะต้องให้ความสำคัญในเรื่องของการศึกษา ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดให้เด็กเหล่านี้เติบโตอย่างมีคุณภาพและมีความพร้อมที่จะประกอบอาชีพที่เหมาะสมในโอกาสต่อไปได้..."

พญ. จันทรเพ็ญ ชูประภาวรรณ และคณะ ทำการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพครอบครัวไทยจากครอบครัวขยายมาเป็นครอบครัวเดี่ยว ซึ่งหนังสือพิมพ์มติชนรายวันฉบับวันที่ 7 มกราคม 2543 ได้นำมาเผยแพร่เป็นบทความ ชื่อ วิฤติเด็ก-เยาวชนไทยผลผลิตจากสังคมบริโภคนิยมและการพัฒนาที่ไร้ทิศทาง ได้ระบุว่า "...เมืองไทยมีการลงทุนเพื่อเด็กและเยาวชนในสังคมน้อยมากเฉลี่ยประมาณ 7,000 บาท / คน / ปี หรือ 3.9 % ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ..."

อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้มากมายหลากหลายกรณีดังกล่าวข้างต้นและยังมีอีกมากมายในรูปแบบของการศึกษาที่ไม่ได้นิยามขึ้นมาเสนอ ณ ที่นี้ แต่การศึกษาที่เจาะลึกไปที่ชีวิตและสภาพ

ปัญหาของเด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาส การเข้าถึงระบบสวัสดิการของรัฐ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับกลไกต่าง ๆ ของรัฐ และชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดเชียงรายซึ่งเป็นจังหวัดที่มีประชากรชาวเขามากและมีสภาพเป็นเมืองชายแดนโดยสภาพปัญหาที่มีความซับซ้อนมากกว่าพื้นที่จังหวัดอื่น ๆ โดยทั้งนี้ไม่พบว่ามีการศึกษาในลักษณะนี้มาก่อน จึงทำให้เป็นที่สนใจจะทำการศึกษาในลักษณะประเด็นดังกล่าวนี้ ต่อไป

บทที่ 3

ผลการศึกษา

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ต้องการศึกษาถึงประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเด็กชาวเขา ที่ยากจนและด้อยโอกาสทั้งในด้านการประเมินตนเอง การวิเคราะห์ความยากลำบาก ความรู้สึกต่อตนเองในเรื่องอำนาจต่อรองความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจกับชุมชนและกลไกรัฐการวิเคราะห์ความทุกข์ยากและการเข้าถึงสวัสดิการต่าง ๆ ของรัฐ ซึ่งเด็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาอายุระหว่าง 13-15 ปี เป็นหญิง 14 คน ชาย 2 คน ซึ่งเป็นเด็กชาวเขาเผ่าอาข่า ม้ง เมี่ยน ลาหู่ ลีซอ ไทยใหญ่ ปกาเกอะญอ โดยทำการศึกษาแยกเป็นเด็กจาก 3 กลุ่ม ประกอบด้วยกลุ่มเด็กที่ได้รับการดูแลโดยองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) จำนวน 5 คน กลุ่มเด็กที่ยังอยู่กับครอบครัวในชุมชนโดยไม่มีโอกาสในด้านการศึกษาและไม่มีโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคมจำนวน 4 คน และกลุ่มเด็กที่อยู่ในภาวะเสี่ยงโดยการประกอบอาชีพต่าง ๆ จำนวน 7 คน รวมทั้งสิ้นที่สามารถทำการศึกษาได้จำนวน 16 ราย

3.1 กลุ่มเด็กที่ได้รับการดูแลจากองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ในด้านการศึกษาและการเตรียมความพร้อมที่จะกลับคืนสู่ชุมชนและเป็นแกนนำในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

3.1.1 สภาพชีวิตและลักษณะทางบุคคลของกรณีศึกษา

เด็กที่เข้ามารับการช่วยเหลือด้านการศึกษาจากการองค์กรพัฒนาเอกชนทั้งหมดได้รับการติดต่อโดยตรงจากเจ้าหน้าที่ขององค์กรที่ลงไปสัมภาษณ์และผ่านกระบวนการคัดเลือกตามขั้นตอนขององค์กร โดย 4 ราย เป็นเด็กชาวเขาที่มาจากชุมชนที่อยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ ความคาดหวังที่เข้ามาับการศึกษาส่วนใหญ่มีความตั้งใจจะเรียนให้จบชั้นมัธยมปลาย (ม.6) พ่อแม่และผู้ปกครองเด็ก 4 รายคาดหวังให้ลูกนำความรู้กลับไปพัฒนาหมู่บ้าน และอีก 1 ราย คาดหวังเพียงให้ลูกมีความคิดเป็นผู้ใหญ่ดูแลตนเองได้ สำหรับเด็กเมื่อเรียนจบแล้วจะกลับไปพัฒนาชุมชนตนเองหรือไม่? พบว่าเด็กจำนวน 3 ราย ตั้งใจจะกลับไปช่วยพ่อแม่ที่บ้านและทำงานที่ชุมชนของตนเอง แต่อีก 2 รายยังไม่มั่นใจว่าจะกลับไปชุมชนได้หรือไม่? การช่วยเหลือขององค์กรพัฒนาเอกชนในด้านการศึกษาแบบโรงเรียนประจำเด็กทุกคนรู้สึกพอใจเพราะมีครูคอยช่วยเหลือดูแลตลอดเวลา รู้สึกอบอุ่น สำหรับวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เป็นสื่อทางการศึกษายังไม่พอเพียง ส่วนการช่วยเหลือกันเองของกลุ่มเด็กชาวเขายังไม่มีที่ชัดเจนยังมีลักษณะของการแยกกันอยู่ขาดการประสานงานกันเอง ซึ่งส่วนใหญ่ยังอาศัยการประสานงานจากองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นหลัก

3.1.2 การประเมินตนเองของกรณีศึกษา

1. Place of Status - กลุ่มเด็กทั้งหมด 5 รายต่างประเมินตนเองว่าตนเองเป็นคนจนที่สุดอยู่ชายขอบของสังคม โดยจำนวน 1 รายยังไม่ได้รับสัญชาติไทยทั้ง ๆ ที่เกิดในประเทศไทย ผู้ที่เป็นพันธมิตรที่ดีคือองค์กรพัฒนาเอกชนและชนเผ่าเดียวกัน ส่วนผู้ที่เป็นปฏิปักษ์ก็คือคนเมืองพื้นราบที่ชอบดูถูกเหยียดหยามและเจ้าหน้าที่ปกครอง

2. Meaning of life - กลุ่มเด็กทั้ง 5 รายมองว่าตนเองเป็นความหวังของครอบครัวและของโรงเรียนด้วยดังนั้นรู้ว่าตนเองจะต้องทำตามที่คุณครูสอน ส่วนแบบแผนชีวิตของตนเองที่วางไว้ไม่มีความมั่นใจว่าจะสำเร็จตามเป้าหมาย เพราะมีปัญหาในเรื่องทุนที่จะเรียนต่อและไปประกอบอาชีพที่บ้าน

3. Hope of life - เด็ก 4 รายมีความมุ่งหวังในอนาคตคืออยากจะได้เรียนจนจบปริญญาตรีและนำความรู้ที่ปฏิบัติได้ไปพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง โดยมีเด็ก 4 รายอยากจะทำเกษตรธรรมชาติที่บ้าน อีก 1 รายอยากเป็นครูสอนเด็กประถมศึกษาที่หมู่บ้านของตนเอง ซึ่งเด็กทั้ง 5 รายมีความเห็นตรงกันคือสิ่งที่จะยุติความมุ่งหวังของตนเองตามแผนที่วางเช่นนี้ได้ก็คือจบประมาณ เพราะคิดว่าการเรียนหนังสือที่สูงขึ้นและกลับไปทำงานเกษตรที่บ้านได้จะต้องใช้ทุนมากพอสมควร และอีกส่วนหนึ่งก็คือพ่อแม่ที่ไม่สนับสนุนแผนอนาคตของตนเองก็ได้

4. Influences over things and others - เด็กทั้ง 5 รายมองว่าตนเองมีความสำคัญต่อพ่อแม่และพี่น้อง เพราะตนเองมีโอกาส ได้เรียนหนังสือและมีองค์กรพัฒนาเอกชนให้ความช่วยเหลือด้วย

3.1.3 การวิเคราะห์ความยากลำบาก

ความยากลำบากที่สุดของเด็ก คือ พ่อแม่ไม่มีเงิน พ่อและ / หรือแม่เสียชีวิต ชุมชนของตนเอง กำลังจะถูกอพยพผลักดันออกจากเขตป่าอนุรักษ์

ความยากลำบากดังกล่าวเด็กวิเคราะห์ว่าเกิดจากพ่อแม่ไม่มีความรู้ ไม่มีสิทธิ์และโอกาสได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเหมือนคนพื้นราบหรือคนในเมืองเพราะเนื่องจากตนเองเป็นชาวเขาและบางคนก็ยังไม่มีสัญชาติไทยด้วย

สวัสดิการที่เด็กได้รับจากรัฐบาลมี 2 ประการคือได้รับการศึกษาฟรีจนจบ ป. 6 โดยได้ชุดนักเรียน . หนังสือ สมุด อาหารกลางวัน นม ดินสอ ปากกา และด้านสุขภาพใช้บัตรนักเรียนยื่นสถานพยาบาลทุกแห่งจะไม่เสียค่าใช้จ่าย

3.1.4 ความรู้สึกต่อตนเองในเรื่องอำนาจต่อรอง

เด็กรู้สึกที่ตนเองและครอบครัวไม่มีอำนาจต่อรองใด ๆ กับบุคคลและองค์กรภายนอกต่าง ๆ ที่ตนเองเกี่ยวข้องกับเลย เพราะเหตุที่ว่าตนเองเป็นคนยากจนและไม่มีความรู้

สิ่งที่จะสะท้อนออกมาว่าตนเองไม่มีอำนาจต่อรองก็คือการอยู่เฉย ๆ ไม่ยอมร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับชุมชนและกับกลุ่มบุคคล / องค์กรต่าง ๆ

สภาวะที่ขาดอำนาจต่อรองเกิดจากที่ไม่มีกลุ่มและไม่มีความรู้ในเรื่อง อยู่นั้นๆ ที่ชัดเจนเมื่อรู้สึกว่าคุณเองขาดอำนาจต่อรองเด็กจะไปขอความช่วยเหลือจากครูและองค์กรพัฒนาเอกชน

3.1.5 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

ต่อประเด็นความสัมพันธ์กับกลไกรัฐในชุมชนหรือในท้องถิ่นเด็กจะสัมพันธ์ในเรื่องการให้ผู้ใหญ่บ้าน ครู เจ้าหน้าที่ราชการในหมู่บ้าน / ตำบลช่วยรับรองในการขอสัญชาติไทย

เด็กมีความรู้สึกว่าการไถ่กู้ในระดับท้องถิ่น (ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อบต. เจ้าหน้าที่ปกครอง เจ้าหน้าที่ด้านการส่งเสริมและพัฒนา) ไม่ค่อยช่วยเหลือเขาเท่าที่ควรและยังเอาเปรียบเขาด้วยสำหรับกลไกรัฐระดับชาติเด็กรู้สึกว่าไกลตัวอยู่สูงเกินไปคงไม่เห็นปัญหาที่แท้จริงของคนจน

เด็กเขาเขายังไม่เคยมีกลุ่มที่จะต่อรองกับรัฐบาลและกลไกต่างๆ เนื่องจากไม่มีความรู้และผู้สนับสนุนที่ถูกต้องและเกรงว่าจะมีความผิดและกลัวจะไม่ได้รับสัญชาติไทย

3.1.6 การวิเคราะห์วงจรความทุกข์ยาก

เด็กวิเคราะห์ความทุกข์ยากของเขาเกิดจากปัญหาหลักพื้นฐาน 4 ประการคือ

1. การไม่ได้เรียนหนังสือทำให้ไม่มีความรู้ในเรื่องกฎหมาย , และทักษะอาชีพอื่น ๆ
2. การไม่มีโอกาสได้ฝึกฝนและเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคล / กลุ่ม / องค์กรต่างๆ โดยไม่สามารถเดินทางออกจากพื้นที่อำเภอ / จังหวัดได้ง่าย ๆ
3. การไม่มีสัญชาติไทย
4. ทักษะชีวิตที่ถูกเหยียดหยามจากชนพื้นราบในเมือง

วงจรความทุกข์ยาก เด็กวิเคราะห์ว่าจะเริ่มจาก ทักษะชีวิตของชนพื้นราบในเมืองที่ถูกเหยียดหยามเขา —> ไม่ได้รับสัญชาติไทย —> ไม่มีโอกาสได้ฝึกฝนเรียนรู้ —> ไม่ได้เรียนหนังสือ —> ความทุกข์ยาก

เด็กคิดว่าจะสามารถหลุดพ้นจากความทุกข์ยากนี้ได้หากรัฐบาลให้ความเป็นธรรมกับเขาเขา โดยต้องแก้ไขวงจรความทุกข์ยากดังกล่าวให้กับเขาด้วย

3.2 กลุ่มเด็กที่ยังอยู่กับครอบครัวในชุมชนไม่มีโอกาสในการศึกษาและไม่มีโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social safety net) ใด ๆ

3.2.1 สภาพชีวิตและลักษณะบุคคลของกรณีศึกษา

เมื่อพิจารณาถึงเด็กเขาเขากรณีศึกษาที่เด็กไม่มีโอกาสในการศึกษาต่อและยังไม่ได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรใด ๆ จำนวน 4 รายที่ได้ศึกษาเป็นเด็กที่เพิ่งจบการศึกษาชั้น ป.6 มีสภาพชีวิตที่ยากลำบากพ่อแม่ไม่สามารถที่จะส่งให้เรียนหนังสือต่อไปได้โดยเด็กต้องช่วยตัวเองหากอยากจะเรียนหนังสือต่อไปโดยขณะนี้ช่วย

พ่อแม่ทำไร่ ทำสวน ซึ่งเด็กทุกคนยังไม่องค์กรและหน่วยงานไหนมาให้ความช่วยเหลือในด้านการศึกษาและในชุมชนชนเผ่ากันเองก็ไม่สามารถช่วยเหลือกันได้

3.2.2 การประเมินตนเองของกรณีศึกษา

1. Place of status - เด็กได้ประเมินตนเองว่าเป็นกลุ่มเด็กคนจนที่สุดและเป็นคนที่ไม่มียศฐาภิไม่มีเสียงและเป็นชาวเขาชนกลุ่มน้อยที่สังคมไม่สนใจผู้ที่เป็นพันธมิตรกับเด็กก็คือเพื่อน ๆ ในหมู่บ้านและญาติพี่น้อง สำหรับผู้ที่เป็นปฏิปักษ์ก็คือ คนในเมืองพื้นราบ

2. Meaning of life - เด็กจำนวน 2 รายมองว่าชีวิตไม่มีความหมายอะไรและไม่มีแบบแผนในชีวิตที่จะทำอะไรต่อไปอย่างไร ? แต่อีก 2 รายมองว่าชีวิตคือการดิ้นรนเพื่อหนีความยากจน

3. Hope of life - เด็กทุกคนมีความมุ่งหวังที่อยากจะศึกษาต่อให้สูง และอยากจะยุติสภาพชีวิตในปัจจุบัน (ช่วยพ่อแม่ทำไร่ ทำสวน) นี้ โดยอยากจะไปเรียนหนังสือซึ่งก็อยู่ที่พ่อแม่ว่าจะส่งเรียนได้หรือไม่หรือจะมีองค์กรอื่น ๆ มาสงเคราะห์ช่วยเหลือหรือมีงานรับจ้างที่พอได้เงินเลี้ยงชีพได้

4. Influences over thing and others - เด็กทุกคนมองตนเองไม่มีความสำคัญหรือมีอิทธิพลต่อใครเลย และก็ไม่มีชีวิตเพื่อใครด้วยเช่นกัน

3.2.3 การวิเคราะห์ความยากลำบาก

ความยากลำบากที่สุดของเด็ก คือ ความไม่มีเงินและไม่ได้เรียนหนังสือ โดยความยากลำบากดังกล่าวนี้เกิดจากที่ตนเองเป็นชาวเขาซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย และสวัสดิการของรัฐบาลได้รับเฉพาะช่วงที่เรียนหนังสือจนจบ ป.6 (เรียนฟรี,มีบัตรนักเรียนเพื่อรักษาพยาบาลฟรี) แต่ขณะนี้ไม่ได้รับ สวัสดิการอะไรจากรัฐและไม่องค์กรเอกชนใดเข้ามาช่วยเหลือเลย

3.2.4 ความรู้สึกต่อตนเองในเรื่องอำนาจต่อรอง

เด็กรู้สึกว่ตนเองและครอบครัวไม่มีอำนาจต่อรองใดกับบุคคลและองค์กรภายนอกที่ตนเองเกี่ยวข้อง เพราะว่าตนเองเป็นเด็กชาวเขาที่ยากจนสิ่งที่สะท้อนออกมาว่าตนเองไม่มีอำนาจต่อรองก็คือการไม่เข้ากิจกรรมใดกับองค์กรต่างๆสภาวะที่ขาดอำนาจต่อรองเด็กคิดว่าเกิดเป็นชาวเขายากจนและไม่มียศฐาภิ และเมื่อรู้สึกว่ตนเองขาดอำนาจต่อรองแต่เด็กก็ไม่รู้จะไปพึ่งใครนอกจากพ่อแม่และญาติพี่น้อง

3.2.5 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

ต่อประเด็นความสัมพันธ์กับกลไกรัฐในท้องถิ่น เด็กยังไม่มีความสัมพันธ์ใดๆความรู้สึกต่อกลไท้องถิ่นและระดับชาติเด็กรู้สึกว่ ไม่มีความเป็นธรรมต่อชาวเขาและคนจน เด็กชาวเขาไม่เคยมีกลุ่มที่จะทำหน้าที่ยต่อรองกับกลไกรัฐเลย

3.2.6 การวิเคราะห์วงจรความทุกข์

เด็กวิเคราะห์ความทุกข์ยากของตนเองว่าเกิดจากปัญหาหลักพื้นฐาน คือ การไม่มีเงินและไม่ได้เรียนหนังสือ วงจรความทุกข์ยากเด็กวิเคราะห์ว่าไม่มีเงิน → ไม่ได้เรียนหนังสือ → ลูกมาก- → ยากจนโดยเด็กคิดว่าคงไม่สามารถหลุดพ้นความยากจนนี้ได้เลย

3.3 กลุ่มเด็กที่อยู่ในภาวะเสี่ยงที่จะถูกผลักดันให้เข้าสู่ขบวนการค้าประเวณีและติดยาเสพติดโดยการประกอบอาชีพอิสระต่างๆ

3.3.1 สภาพชีวิตและลักษณะทางบุคคลของกรณีศึกษา

จากข้อมูลกรณีศึกษากลุ่มเด็กที่อยู่ในภาวะเสี่ยงที่จะผลักดันให้เข้าสู่ขบวนการค้าประเวณีและยาเสพติดโดยการประกอบอาชีพรับจ้างในพื้นที่ตลาดอำเภอแม่สายและตลาดอำเภอเมืองจังหวัดเชียงราย จำนวน 7 คน ซึ่งทั้งหมดเป็นเด็กชายเขาที่เพิ่งจบการศึกษาชั้น ป.6 โดยสภาพครอบครัวเพียง 2 รายที่ยังมีพ่อแม่แต่ชีวิตยากจนมาก อีก 2 รายพ่อติดคุกแม่ชราภาพ, และ 1 รายพ่อเสียชีวิตแม่ชราภาพและอีก 2 รายแม่เสียชีวิตเหลือแต่พ่อซึ่งในสภาพที่ยากลำบาก จากกรณีศึกษาทั้งหมดอาชีพที่เด็กรับจ้างคือทำงานขายอาหารและของชำในตลาดสด โดยเด็กจะทำงานตั้งแต่ 08.00 - 18.00 น.ไม่มีวันหยุดและบางคนต้องไปช่วยงานบ้านของนายจ้างด้วย โดยเด็กจะพักกับนายจ้างหรือบ้านพักที่นายจ้างจัดให้ทั้งนี้ได้รับค่าแรง 1,500 - 2,000 บาท

3.3.2 การประเมินตนเองของกรณีศึกษา

1. Place of status - เด็กได้ประเมินตนเองว่าเป็นเด็กคนจนที่สุดที่ไม่มีสิทธิ ไม่มีคุณค่าและเป็น คนขายแรงงาน ผู้ที่เป็นพันธมิตรของตนเอง 5 รายบอกว่าคือพ่อแม่และเพื่อนอีก 2 รายบอกว่าคือนายจ้าง ส่วนผู้ที่เป็นปฏิปักษ์ของตนเองคือ คนเผ่าอื่นที่มีอิทธิพลและชนพื้นราบในเมือง

2. Meaning of life - เด็กจำนวน 3 รายมองชีวิตของตนเองว่าไม่มีค่าและไม่มีจุดหมายแต่อย่างใด และอีก 4 รายมองว่าชีวิตของตนเองเกิดมาเพื่อต้องทำงานหนักเพื่อเอาชีวิตให้รอด

3. Hope of life - มีเด็กจำนวน 1 รายมุ่งหวังอยากจะเรียนหนังสือ จำนวน 2 ราย อยากเป็นเจ้าของกิจการวันหนึ่งจึงมุ่งทำงานให้หนักเพื่อให้ได้เงินมาก ๆ และอีก 4 รายมองว่าตนเองไม่มีค่าไม่มีอนาคตจึงไม่ได้มุ่งอะไรทั้งสิ้น

4. Influences over thing and others - เด็กทุกคนมองว่าตนเองไม่มีความ สำคัญและมีอิทธิพลต่อใครเลย และไม่ได้มีชีวิตเพื่อใครเช่นเดียวกัน

3.3.3 การวิเคราะห์ความยากลำบาก

ความยากลำบากที่สุดของเด็ก คือ ความไม่มีเงิน ทำงานหนัก และไม่ได้เรียนหนังสือ โดยความยากลำบากดังกล่าวเด็กมองว่าเกิดจากที่ตนเองยากจน เป็นชาวเขาและไม่มีสัญชาติไทย ส่วนสวัสดิการของรัฐบาลเด็กไม่เคยได้รับและไม่มองครุฑเอกราชใดเข้ามาช่วยเหลือเลย

3.3.4 ความรู้สึกต่อตนเองในเรื่องอำนาจต่อรอง

เด็กรู้สึกว่าตนเองไม่มีอำนาจต่อรองใด ๆ กับบุคคลและองค์กรภายนอกที่ตนเองเกี่ยวข้องเพราะว่าตนเองเป็นเด็กชาวเขาที่ยากจน ความรู้สึกที่สะท้อนออกมาเมื่อยามที่ไม่มีอำนาจต่อรองก็คือทำงานให้มาก ๆ และเมื่อเมื่อตนเองขาดอำนาจต่อรองเด็กจะหันไปพึ่งเพื่อนเพื่อระบายความรู้สึกในยามที่นายจ้างใช้ให้ทำงานมาก ๆ จนเกินควรที่ร่างกายของตนเองจะรับได้

3.3.5 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

ความสัมพันธ์กับกลไกรัฐในท้องถิ่นเด็กไม่มีความสัมพันธ์ใด ๆ ทั้งสิ้นเพราะเป็นเรื่องของนายจ้าง ส่วนความรู้สึกที่มีต่อกลไกรัฐท้องถิ่นและระดับชาติ เด็กทุกคนมองว่า ไม่มีความเป็นธรรมต่อเด็กชาวเขาและคนยากคนจน

3.3.6 การวิเคราะห์วงจรความทุกข์

เด็กได้วิเคราะห์ความทุกข์ยากของตนเองว่าเกิดจากปัญหาหลักพื้นฐานคือตนเองไม่มีโอกาสเรียนหนังสือ โดยวงจรความทุกข์ยากเด็กวิเคราะห์ว่า ไม่ได้เรียนหนังสือ → ไม่มีเงิน → ขาดแรงงาน → ทุกข์ยาก โดยเด็กทุกคนมองว่าคงไม่สามารถหลุดพ้นจากความทุกข์ยากนี้ได้

จากการศึกษาในกรณีการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับเด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาสในชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเชียงรายจำนวน 16 รายโดยแบ่งเป็น 3 กลุ่มกรณีศึกษาดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์ปัญหาและสถานะที่เป็นรูปธรรมชัดเจนของกลุ่มเด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาสโดยพอที่จะประมวลสังเคราะห์เป็นภาพรวมได้ดังนี้

1. การประเมินตนเอง

จากกรณีศึกษาของเด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาสดังกล่าวพิจารณาจากเด็กทั้ง 3 กลุ่ม แล้วจะเห็นว่า เด็กส่วนใหญ่มองตนเองว่าเป็นเด็กที่อยู่ในกลุ่มคนที่จนที่สุดของสังคมและผู้ที่เปราะบางที่สุดคือชนพื้นราบในเมืองซึ่งเด็กรู้สึกตนเองถูกดูถูกเหยียดหยามและถูกเอาเปรียบทุก ๆ อย่าง และพันธมิตรที่ดีที่สุดส่วนใหญ่ก็จะให้ความสำคัญกับพ่อแม่และชนเผ่าเดียวกัน ส่วนการให้คำความหมายต่อชีวิตและความมุ่งหวังในอนาคตมีเด็กจากกลุ่มที่ดูแลโดยองค์กรพัฒนาเอกชนเท่านั้นที่มีทัศนคติที่มุ่งมั่นโดยอยากเรียนหนังสือแต่กลุ่มที่อยู่ในชุมชนและกลุ่มที่ทำงานอิสระต่าง ๆ มีความรู้สึกที่มีมโนในการดำเนินชีวิตอย่างชัดเจนโดยส่วนใหญ่จะมองไม่เห็นค่าและอนาคตของตนเอง

2. การวิเคราะห์ความยากลำบาก

การวิเคราะห์ความยากลำบากเด็กส่วนใหญ่ยังมองว่า การที่ไม่มีเงินซึ่งอาจจะเป็นพ่อแม่หรือตนเองก็ได้คือความยากลำบากที่สุด โดยความยากลำบากดังกล่าวเด็กส่วนใหญ่มองว่าเป็นผลจากการที่ตนเองหรือพ่อแม่ไม่มีความรู้ ไม่มีสัญชาตินั้นเอง ส่วนสวัสดิการของรัฐเด็กจำนวน 11 คนหรือร้อยละ 69 (กลุ่มเด็กที่อยู่ในชุมชนและกลุ่มเด็กที่ทำงานรับจ้างอิสระ ฯ) ชี้ให้เห็นว่าไม่ได้รับ สวัสดิการใด ๆ จากรัฐบาลเลย

3. ความรู้สึกต่อตนเองในเรื่องอำนาจต่อรอง

เด็กทั้งหมดส่วนใหญ่รู้สึกที่ไม่มีอำนาจต่อรอง ใด ๆ เลยเนื่องจากเพราะว่าตนเองเป็นชาวเขา คนยากจนและไม่มีความรู้ โดยสิ่งที่สะท้อนออกมาว่าเด็กไม่มีอำนาจต่อรองก็คือการไม่ร่วมกิจกรรมใด ๆ กับชุมชนหรือกับกลุ่ม / องค์กรต่าง ๆ ส่วนการที่เด็กขาดอำนาจต่อรองเด็กในกลุ่มที่ 1 จะไปพึ่งครูและองค์กรพัฒนาเอกชนที่ดูแลตนเอง กลุ่มที่ 2 ไม่มีใครที่พึ่งพาได้ ส่วนกลุ่มที่ 3 จะไปพึ่งเพื่อนในกรณีที่ถูกนายจ้างบังคับให้ทำงานหนักมากเกินไป

4. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

มีเพียงเด็กในกลุ่มที่ 1 หรือร้อยละ 31 เท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กับกลไกรัฐในท้องถิ่น ส่วนความรู้สึกที่มีต่อกลไกรัฐในท้องถิ่นและระดับชาติเด็กทุกคนต่างมองว่าไม่มีความเป็นธรรมต่อเด็กชาวเขาและคนยากจน โดยที่เด็กทุกคนมองว่าเด็กชาวเขาและชนเผ่าไม่เคยมีกลุ่ม / องค์กรของตนเองที่มีพลังอำนาจพอที่จะต่อรองกลไกของรัฐได้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าชาวเขาส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับสัญชาตินั้นเอง

5. การวิเคราะห์วงจรความทุกข์ยาก

เด็กทั้งหมดต่างวิเคราะห์ความทุกข์ยากของตนเองว่าเกิดจากปัญหาหลักพื้นฐานก็คือการที่ตนเองไม่ได้เรียนหนังสืออย่างต่อเนื่องจึงส่งผลให้ไม่มีโอกาส ไม่มีความรู้ ส่วนการวิเคราะห์ วงจรความทุกข์ยากของเด็กกลุ่มที่ 1 จะมีความแตกต่างอย่างชัดเจนกับเด็กกลุ่มที่ 2 และที่ 3 กล่าวคือเด็กกลุ่มที่ 1 มองว่าวงจรความทุกข์ยากนั้นเริ่มต้นจากตัวทัศนคติของคนพื้นราบในเมืองที่มีต่อ ชาวเขาไม่ถูกต้อง (มีผลให้นโยบายพัฒนาชาวเขา / ชุมชนบนพื้นที่สูงไม่ชัดเจนและเข้าไปด้วย) ส่วนเด็กกลุ่มที่ 2 และ 3 ส่วนใหญ่จะมองว่า ไม่มีเงินและไม่ได้เรียนหนังสือเป็นจุดเริ่มต้นของการนำไปสู่วงจรความทุกข์ยากเช่นเดียวกับการหลุดพ้นจากความทุกข์ยากเด็กกลุ่มที่ 1 มองว่าสามารถหลุดพ้นความทุกข์ยากนี้ได้หากรัฐบาลมีความเป็นธรรมและช่วยเหลือเด็กชาวเขาอย่างจริงจัง แต่เด็กกลุ่มที่ 2 และที่ 3 กลับมองว่าคงไม่สามารถหลุดพ้นจากความทุกข์ยากนี้ได้อย่างแน่นอนเพราะมองว่าตนเองเป็นชาวเขาชนกลุ่มน้อยไม่มีอำนาจต่อรองใด ๆ เลย

บทที่ 4

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อมูลจากการศึกษาเรื่อง "การศึกษาเพื่อพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับเด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาสในชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย" ภายใต้โครงการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย เชื่อว่าจะเป็นประโยชน์ต่อบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการที่จะนำข้อมูลที่ได้ศึกษานี้ไปใช้ในลักษณะเป็นฐานข้อมูลเบื้องต้น เพื่อการกำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติการในการแก้ไขปัญหาเด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาสการส่งเสริมและพัฒนาระบบ สวัสดิการที่ได้อย่างถูกต้องและพอเพียงมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากว่าข้อมูลเบื้องต้นดังกล่าวที่ได้รับมานี้เป็นข้อมูลที่รับโดยตรงจากเด็กผู้เป็นเจ้าของปัญหาตามกลุ่มต่าง ๆ ดังกล่าว ทั้งนี้เนื่องจากอาจได้ข้อสรุปในประเด็นที่สำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

4.1 สภาพชีวิตและปัญหาของเด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาส

ผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาประเทศจนก่อให้เกิดวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจทั้งภายในประเทศและประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะนโยบายการจัดการทรัพยากรป่าไม้และพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อเด็กโดยเฉพาะเด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาสเป็นอย่างมากโดยสามารถพบเห็นเด็กชาวเขาทั้งเพศหญิงและชายซึ่งอยู่ในวัยของการศึกษาได้ออกมาช่วยพ่อแม่จากชุมชนในเขตที่สูงภูเขาต่าง ๆ มาหารายได้เลี้ยงชีพในเมืองเพิ่มมากขึ้นโดยการศึกษาครั้งนี้ได้จำแนกกลุ่มเด็กเพื่อการศึกษาไว้ 3 กลุ่มซึ่งสรุปได้ดังนี้

4.1.1 กลุ่มที่ 1 เด็กที่ได้รับการดูแลจากองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ในด้านการศึกษาและเตรียมพร้อมที่จะกลับคืนสู่ชุมชนซึ่งเด็กที่ถูกคัดเลือกเข้ามาสู่ระบบที่เป็นเหมือนการจัดสวัสดิการในด้านการศึกษาและพัฒนาคุณภาพอย่างชัดเจนทั้งการคิด วิเคราะห์ โดยสามารถมองเชื่อมโยงปัญหาต่าง ๆ ได้ดี แต่ก็มีข้อจำกัดในด้านความไม่ต่อเนื่องและจำนวนที่จำกัดของงบประมาณองค์กรซึ่งไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

4.1.2 กลุ่มที่ 2 เด็กที่ยังอยู่กับครอบครัวไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาต่อ เป็นกลุ่มที่จัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงที่จะเข้าสู่ขบวนการค้าประเวณี แรงงานเด็กและถูกละเมิดสิทธิในรูปแบบอื่น ๆ ได้ง่าย เพราะเด็กตกอยู่ภาวะที่ไม่มีอำนาจต่อรองใด ๆ จากใครได้เลยและไม่ได้รับสวัสดิการใด ๆ จากภาครัฐและองค์กรเอกชนใด

4.1.3 กลุ่มที่ 3 เด็กที่อยู่ในภาวะเสี่ยงที่จะถูกผลักดันให้เข้าสู่ขบวนการธุรกิจทางเพศและยาเสพติด โดยการทำงานรับจ้างอาชีพอิสระต่าง ๆ เป็นกลุ่มเด็กที่เสี่ยงและง่ายที่สุดที่จะถูกชักจูง ล่อลวง เข้าสู่อาชีพขายบริการทางเพศเพราะเด็กกลุ่มนี้ตกอยู่ในภาวะที่ไม่มีอำนาจต่อรองใด ๆ ได้เลยและไม่ได้รับสวัสดิการใด ๆ จากภาครัฐเลย

พิจารณาจากเด็กทั้ง 3 กลุ่มจะพบว่าทุกคนมีสภาพชีวิตที่มีด้นและด้อยโอกาสในทุกๆ ด้านที่จะได้รับสวัสดิการต่างๆ จากรัฐเช่นเดียวกับเด็กๆ วยเดียวกัน และเด็กผู้หญิงจะเสี่ยงถูกละเมิดสิทธิทางเพศและถูกปิดกั้นโอกาสที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสารมากกว่าเด็กผู้ชาย ซึ่งหากชี้ให้ชัดเจนจะเห็นว่าเด็กเหล่านี้ขาดโอกาสที่จะได้รับการศึกษาทั้งแบบในระบบหรือนอกระบบโดยถูกผลักดันให้เข้าสู่ภาวะของการใช้แรงงาน

ก่อนวัยอันควรโดยขาดความพร้อมในทุกๆ ด้านนอกจากจะถูกขูดรีดแรงงานแล้วยังง่ายต่อการถูกละเมิดสิทธิทางเพศอีกด้วยทั้งนี้ปริมาณของเด็กชาวเขาที่อยู่ในภาวะเช่นนี้มีแนวโน้มจะเพิ่มสูงขึ้นโดยสัมพันธ์กับนโยบายการจัดการชุมชนบนพื้นที่สูงและนโยบายการจัดการทรัพยากรป่าไม้แห่งชาติหากใช้วิธีการแยกคน/ชุมชนออกจากป่าเชื่อว่าจะส่งผลให้ชุมชนชาวเขาต้องถูกกดดันให้อพยพเด็กที่จะได้รับผลกระทบจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งนโยบายทางด้านการจัดการศึกษา/ปฏิรูปการศึกษาที่ควรเร่งรัดดำเนินการปฏิบัติตามทิศทาง พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 อย่างรวดเร็วด้วย

ทั้งนี้ผลกระทบจากนโยบายการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ละเลย ข้อเท็จจริงที่ปัจจุบันบนพื้นที่สูงของภาคเหนือส่วนมากจะเป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของชุมชนชาวเขามานาน ดังนั้นนโยบายที่จะแยกคนและชุมชนออกจากป่า เพื่อต้องการรักษาป่าและนโยบายในด้านการจัดการสถานภาพบุคคลบนที่สูงที่ยังเข้าไม่ชัดเจนเป็นจุดเปลี่ยนผันที่สำคัญ ที่ผลักดันให้เด็กชาวเขาต้องประสบปัญหาความยากจนและด้อยโอกาสดังกล่าวและแนวโน้มจะสูงขึ้นหากนโยบายและการจัดการขององค์กรที่ที่เกี่ยวข้องไม่ชัดเจนและเป็นธรรม

4.2 การประเมินตนเองและการวิเคราะห์ความยากลำบากของเด็ก

จากการศึกษากรณีศึกษาทั้งหมดดังกล่าวสรุปได้ว่ากลุ่มเด็กที่อยู่ในชุมชนไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาต่อและเด็กที่ทำงานรับจ้างขายแรงงานประเมินตนเองอย่างถูกต้องตนเองมองไม่เห็นคุณค่าของตนเอง ซึ่งสภาพเช่นนี้จัดได้ว่าเด็กทั้งสองกลุ่มเป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะถูกละเมิดสิทธิได้ง่ายที่สุดสำหรับเด็กที่อยู่ในการดูแลขององค์กรพัฒนาเอกชนนั้นกลับมีความเชื่อมั่นในตนเองมองเห็นคุณค่าและความสำคัญของตนเองซึ่งสิ่งนี้เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้เด็กมีพลังที่จะรับการพัฒนาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องได้ และจากการที่เด็กวิเคราะห์ความทุกข์ยากของตนเองพบว่าการที่เด็กไม่มีความรู้ไม่ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องและยังไม่มีสัญชาติไทยที่ถูกต้องเป็นสาเหตุพื้นฐานที่นำมาซึ่งความทุกข์และยากลำบากของเด็กชาวเขาได้

4.3 อำนาจต่อรองและความสัมพันธ์กับกลไกของรัฐท้องถิ่นและระดับชาติของเด็ก

จากการศึกษาสรุปได้ว่าเด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาสนี้ไม่มีอำนาจต่อรองใดๆ เพราะไม่มีกลุ่มและขาดความรู้ในการพัฒนาภูมิปัญญาและการประสานงานพัฒนาองค์กรตนเอง โดยที่เด็กชาวเขาเหล่านี้ไม่มีเครื่องมือและความรู้ในเทคนิควิธีการที่ไปเชื่อมต่อข้อมูลข่าวสารและงานรับงานสวัสดิการจากภาครัฐได้เลย

4.4 วิเคราะห์วงจรความทุกข์ยากของเด็ก

จากการศึกษาสรุปได้ว่า วงจรความทุกข์ยากของเด็กชาวเขานั้นจะสัมพันธ์กับวงจรความทุกข์ยากของชุมชนชาวเขาด้วยกล่าวคือ เริ่มต้นจากทัศนคติของชนพื้นเมืองที่ราบที่ดูถูกชาวเขา → ไม่ได้รับสัญชาติไทย → ไม่มีโอกาสได้ฝึกฝนเรียนรู้ → ไม่ได้เรียนหนังสือ → เกิดความทุกข์ยาก โดยวงจรความทุกข์ยากของเด็กชาวเขารั้งนี้จะหลุดพ้นได้นั้นรัฐต้องจัดระบบสวัสดิการที่ดี ถูกต้อง และเป็นธรรม แก่เด็กชาวเขาด้วย

จากผลของการศึกษากรณีศึกษาเด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาสดังกล่าวจะเห็นว่าภาวะความทุกข์ยากลำบากที่เด็กได้รับโดยไม่ได้รับการบริการในด้านสวัสดิการทางสังคมใด ๆ จากภาครัฐและเอกชนใด ๆ เลยนั้น พบได้ว่ากลุ่มเด็กเหล่านี้จะต้องได้รับความยากลำบากอย่างรุนแรงและอยู่ในกลุ่มเสี่ยงที่ง่ายต่อการถูกชักจูง ล่อลวงให้เข้าสู่อาชีพขายบริการทางเพศและใช้แรงงานเด็กเป็นอย่างมาก

4.5 ข้อเสนอแนะ

จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษากรณีตัวอย่างทั้ง 16 รายดังกล่าวรวมทั้งข้อมูลประกอบจากเอกสารผลงานวิจัยอื่น ๆ ด้วย อาจสรุปเป็นข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหและพัฒนา ระบบ สวัสดิการสำหรับเด็กชาวเขาที่ยากจนและด้อยโอกาสได้ดังนี้

4.5.1 จัดสวัสดิการในด้านการศึกษาฟรีแก่เด็กชาวเขาที่ยากจนอย่างที่สุด 12 ปี (ป.1 - ม.6) ตามรัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2540 และตาม พรบ. การศึกษาแห่งชาติปี พ.ศ. 2542 โดยวิธีการจัดการศึกษาแก่เด็กชาวเขาที่ยากจนเหล่านี้ อาจจะใช้วิธีการกระจายทรัพยากร (งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์) ไปให้องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานทางด้านการศึกษาดูด้วยก็ได้

4.5.2 จัดให้มีการอบรมทางด้านทักษะวิชาชีพต่าง ๆ แก่เด็กชาวเขาที่ยากจนที่อยู่ตามหมู่บ้านและทำงานรับจ้างอิสระต่าง ๆ ด้วยเพื่อเปิดโอกาสให้เด็กชาวเขาได้มีทางเลือกในการดำเนินชีวิตมากขึ้น

4.5.3 จัดสวัสดิการในด้านการรักษาพยาบาลฟรีให้กับเด็กชาวเขาด้วยทั้งเด็กชาวเขาที่ยังไม่มีสัญชาติไทยและมีสัญชาติไทยทุกคน

4.5.4 ขอให้รับรองสิทธิความเป็นไทยหรือได้รับสัญชาติไทยสำหรับเด็กชาวเขาโดยไม่ต้องรอกระบวนการพิจารณาตามแบบทั่วไปซึ่งต้องใช้เวลาพิสูจน์เป็นเวลานานซึ่งจะปิดกั้นพลังความคิดสร้างสรรค์ของเด็กในการพัฒนาตนเอง

4.5.5 จัดให้มีโครงการรณรงค์ ให้คำปรึกษา และบำบัดช่วยเหลือเด็กชาวเขาที่ถูกละเมิดสิทธิทุกรูปแบบ ตลอดจนถึงรณรงค์ให้ชนในเมืองพื้นราบได้รู้จัก ยอมรับและเข้าใจปัญหาของเด็กชาวเขาและชาวเขาโดยทั่วไปด้วย

4.5.6 ทบทวนนโยบายการผลักดันชุมชนชาวเขาออกจากพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทุกประเทศ โดยให้ใช้แนวทางการส่งเสริมอาชีพและการดำเนินชีวิตให้ชาวเขาสามารถอยู่กับป่าตามธรรมชาติได้โดยไม่ทำลายป่า และยังมีหน้าที่รักษาป่าและต้นน้ำแก่ประเทศด้วย

การดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหา และพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับเด็กชาวเขาที่ยากจนดังกล่าวข้างต้น รัฐไม่ควรผูกขาดระบบการจัดการทุกๆ ขั้นตอน ควรกระจายทรัพยากรและสิทธิอำนาจไปให้ท้องถิ่น และองค์กรภาคเอกชน/องค์กรชุมชน/องค์กรส่วนปกครองท้องถิ่นฯ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ สวัสดิการให้กับเด็กเหล่านี้ เนื่องจากกลุ่ม/องค์กรต่างๆ ในท้องถิ่นจะใกล้ชิดและเข้าใจสภาพปัญหาได้ดีกว่าเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งโดยมากจะอยู่ห่างปัญหาและเด็กยังมีความรู้สึกหวาดกลัว ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้น่าจะเป็นแนวทางที่จะช่วยแก้ไขปัญหาเด็กชาวเขาที่ขณะนี้ได้ทวีความรุนแรงของปัญหาเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ นี้ได้ โดยที่เด็กชาวเขาที่ยากจนไร้ทางออกมองไม่เห็นคุณค่าของตนเองจากกรณีศึกษาตัวอย่างดังกล่าวคงจะสามารถคลี่คลายปัญหาของตนเองได้และนำไปสู่การสร้างสังคมไทยของเราให้มั่นคงยั่งยืนที่กลุ่มชนต่างๆ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขต่อไป

บรรณานุกรม

โครงการผู้หญิงไทยในวันพรุ่งนี้. (2543) .ขบวนการชักจูง ล่อลวงเด็ก เข้าสู่อาชีพขายบริการทางเพศ.

เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

จังหวัดเชียงราย (2543) ข้อมูลจังหวัดเชียงราย : เชียงราย : สำนักงานจังหวัดเชียงราย

ดร.กมลินทร์ พินิจกุลดล.(2541) แนวทางและมาตรการในการจัดการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส

กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

โครงการผู้หญิงไทยในวันพรุ่งนี้. (2540) .สถานการณ์ปัญหาแรงงานเด็กในจังหวัดเชียงใหม่

เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์(2544).วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา

กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ดร.ยศ สันตสมบัติ.(2544) มนุษย์กับวัฒนธรรม กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภาคผนวก

กลุ่มเป้าหมายและประเด็นการสัมภาษณ์/สนทนา

กรณีศึกษาโครงการวิจัยสวัสดิการคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคม (กลุ่มเด็กชาวเขา)

(1) ชื่อ - สกุล เด็กหญิงวันเพ็ญ ดุจ๊ะ อายุ 14 ปี สถานภาพบิดา - มารดา อยู่รวมกัน อาชีพบิดา-มารดา ทำสวน จำนวนพี่น้อง 5 คน หญิง 5 คน ชาย - คน เป็นคนที่ 5 พี่คนที่ทำกิน ไม่มี ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านแคว้วดำ ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย ชนเผ่า ปกาเกอญอ

1. การประเมินตนเองกรณีศึกษาใน 4 ประเด็นหลัก คือ

1.1 PLACE OF STATUS คนไม่มีสิทธิ,คนชนเผ่าปกาเกอญอที่ไม่มีให้ความสำคัญขึ้นเป็นคนจนมาก มีพันธมิตรคือพี่น้อง ผู้ที่เป็นปฏิปักษ์เป็นคนพื้นเมือง/พื้นราบ

1.2 MEANING OF LIFE ชีวิตต้องต่อสู้ ต้องศึกษาต่อให้ได้ ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต

1.3 HOPE OF LIFE อยากศึกษาต่อ เขาไม่ยุติการดำเนินชีวิตอย่างปัจจุบันที่ไม่ยุติเพราะไม่มี ทางเลือก

1.4 INFLUENCES OVERTHING AND OTHERS เขามองว่าตัวเขาไม่มีความสามารถมีอิทธิพลต่อบุคคลอื่น เขาไม่ต้องมีชีวิตอยู่เพื่อคนอื่น

2. การวิเคราะห์ความยากลำบากที่เขาเผชิญอยู่

2.1 อะไรคือความยากลำบากที่สุดของเขา ความด้อยโอกาสทางการศึกษา

2.2 ความยากลำบากนั้นเกิดจากอะไร ความยากจน

2.3 สวัสดิการที่เขาได้รับมีอะไรบ้าง ทุนการศึกษาที่รัฐบาลช่วยแต่ตนเองไม่ได้รับ

3. ความรู้สึกต่อตนเองในเรื่องอำนาจต่อรอง

3.1 เขารู้สึกไม่มีอำนาจต่อรองหรือไม่ เพราะอะไร ไม่มีเลย

3.2 ความรู้สึกไม่มีอำนาจต่อรองสะท้อนออกมาอย่างไร ไม่เข้าร่วมกิจกรรม

3.3 สภาวะที่ขาดอำนาจต่อรองเกิดจากอะไร เป็นคนชนเผ่าที่ยากจน

4. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

4.1 เขามีความสัมพันธ์กับกลไกรัฐในชุมชนหรือในท้องถิ่นที่เขาอยู่หรือไม่ ไม่

4.2 เขามีความรู้สึกอย่างไรกับกลไกรัฐระดับท้องถิ่น และระดับชาติ รัฐ ไม่มีความยุติธรรม

4.3 เขาได้สร้างกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับรัฐหรือไม่ อย่างไร ไม่มี

5. การวิเคราะห์วงจรความทุกข์ยาก

5.1 ความทุกข์ยากของเขาเกิดจากปัญหาอะไรที่เป็นปัญหาพื้นฐานที่สุด การไม่มีเงิน

5.2 ความทุกข์ยากนั้นมีวงจรอย่างไร ไม่มีเงิน ไม่ได้เรียน และทำงานหนัก

5.3 เขาคิดว่าเขาจะหลุดพ้นจากความทุกข์ยากนั้นได้หรือไม่อย่างไร คงไม่มีถ้าไม่มีหน่วยงานไหนเข้ามาช่วยเหลือ

(2) ชื่อ - สกุล เด็กหญิงมีหน่า อายุ อายุ 13 ปี สถานภาพบิดา - มารดา อยู่รวมกัน อาชีพบิดา-มารดา ทำไร่
จำนวนพี่น้อง 4 คน หญิง 2 คน ชาย 2 คน เป็นคนที่ 2 พี่คนที่ทำกิน ไม่มี ที่อยู่ปัจจุบัน บ้าน รวมมิตร ต.แม่ยาว
อ.เมือง จ.เชียงราย ชนเผ่า อาข่า

1. การประเมินตนเองกรณีศึกษาใน 4 ประเด็นหลัก คือ

1.1 PLACE OF STATUS คนจน ชนชั้นเป็นคนจนมาก พันธมิตร เพื่อน ๆ ในหมู่บ้าน ,ผู้เป็นปฏิปักษ์
เป็นชนเผ่าอื่น ที่ไม่ใช่อาข่า

1.2 MEANING OF LIFE ชีวิตคือการหนีความจน,ต้องต่อสู้ค้าขาย

1.3 HOPE OF LIFE อยากเรียนหนังสือสูง ๆ ,อาจจะยุติการดำเนินชีวิตอย่างปัจจุบันถ้าพ่อแม่มีเงิน
ให้เรียนหนังสือ

1.4 INFLUENCES OVERTHING AND OTHERS เขามองว่าเขาเป็นคนจนคนด้อยโอกาส

2. การวิเคราะห์ความยากลำบากที่เขาเผชิญอยู่

2.1 อะไรคือความยากลำบากที่สุดของเขา ความยากจน และไม่เรียนหนังสือ

2.2 ความยากลำบากนั้นเกิดจากอะไร ความเป็นชนเผ่า

2.3 สวัสดิการที่เขาได้รับมีอะไรบ้าง ไม่มี ,รัฐมาให้โครงการทุนการศึกษาแต่ตนไม่ได้รับ

3. ความรู้สึกต่อตนเองในเรื่องอำนาจต่อรอง

3.1 เขารู้สึกไม่มีอำนาจต่อรองหรือไม่ เพราะอะไร ไม่มีเลย

3.2 ความรู้สึกไม่มีอำนาจต่อรองสะท้อนออกมาอย่างไร ไม่เข้าร่วมกิจกรรมหมู่บ้าน

4. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

4.1 เขามีความสัมพันธ์กับกลไกรัฐในชุมชนหรือในท้องถิ่นที่เขาอยู่หรือไม่ ไม่

4.2 เขามีความรู้สึกอย่างไรกับกลไกรัฐระดับท้องถิ่น และระดับชาติ ไม่มีความเป็นธรรม

4.3 เขาได้สร้างกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับรัฐหรือไม่ อย่างไร ไม่

5. การวิเคราะห์วงจรความทุกข์ยาก

5.1 ความทุกข์ยากของเขาเกิดจากปัญหาอะไรที่เป็นปัญหาพื้นฐานที่สุด การไม่มีเงิน

5.2 ความทุกข์ยากนั้นมีวงจรอย่างไร ไม่มีเงินจึงไม่ได้เรียนเพราะยากจนและลูกมากจึงทำให้ยากจน

5.3 เขาคิดว่าเขาจะหลุดพ้นจากความทุกข์ยากนั้นได้หรือไม่อย่างไร ไม่มีเลย

(3) ชื่อ - สกุล เด็กหญิงศรันยา แซ่เล่าย่าง อายุ 13 ปี สถานภาพบิดา - มารดา อยู่รวมกัน อาชีพบิดา-มารดา ทำไร่
จำนวนพี่น้อง 4 คน หญิง 2 คน ชาย 2 คน เป็นคนที่ 1 พี่คนที่ทำกิน ไม่มี ที่อยู่ ปัจจุบัน บ้านห้วยไคร้ ต.
แม่ยาว อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย ชนเผ่า ม้ง

1. การประเมินตนเองกรณีศึกษาใน 4 ประเด็นหลัก คือ

1.1 PLACE OF STATUS คนไม่มีสิทธิ ,คนจน,พันธมิตร เป็นคนชนเผ่าอื่น

1.2 MEANING OF LIFE ไม่มีความหมาย,ไม่มีแบบแผนการดำเนินชีวิต

1.3 HOPE OF LIFE อยากเรียนหนังสือสูง ๆ ,ไม่ยุติการดำเนินชีวิตอย่างปัจจุบันถ้าไม่มีเงิน

2. การวิเคราะห์ความยากลำบากที่เขาเผชิญอยู่

- 2.1 อะไรคือความยากลำบากที่สุดของเขา ความไม่มีเงิน
- 2.2 ความยากลำบากนั้นเกิดจากอะไร ความยากจน
- 2.3 สวัสดิการที่เขาได้รับมีอะไรบ้าง ไม่มี

3. ความรู้สึกต่อตนเองในเรื่องอำนาจต่อรอง

- 3.1 เขารู้สึกไม่มีอำนาจต่อรองหรือไม่ เพราะอะไร ไม่มีอำนาจเลย
- 3.2 ความรู้สึกไม่มีอำนาจต่อรองสะท้อนออกมาอย่างไร ไม่เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน
- 3.3 สภาพที่ขาดอำนาจต่อรองเกิดจากอะไร เป็นคนชนเผ่ายากจน

4. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

- 4.1 เขามีความสัมพันธ์กับกลไกรัฐในชุมชนหรือในท้องถิ่นที่เขาอยู่หรือไม่ ไม่มี
- 4.2 เขามีความรู้สึกอย่างไรกับกลไกรัฐระดับท้องถิ่น และระดับชาติ ไม่มีความเป็นธรรม ไม่กระจายสถานศึกษาสำหรับชนเผ่า
- 4.3 เขาได้สร้างกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับรัฐหรือไม่ อย่างไร ไม่

5. การวิเคราะห์วงจรความทุกข์ยาก

- 5.1 ความทุกข์ยากของเขาเกิดจากปัญหาอะไรที่เป็นปัญหาพื้นฐานที่สุด ไม่มีเงิน
- 5.2 ความทุกข์ยากนั้นมีวงจรอย่างไร เป็นชนเผ่า ไม่มีสิทธิ กตสี ยากจน
- 5.3 เขาคิดว่าเขาจะหลุดพ้นจากความทุกข์ยากนั้นได้หรือไม่อย่างไร ไม่มีถ้าไม่ได้รับความช่วยเหลือ

(4) ชื่อ - สกุล เด็กชายอัย หน่วยยือ อายุ 14 ปี สถานภาพบิดา - มารดา บิดาติดคุก,มารดาชราภาพ อาชีพบิดา-มารดา - จำนวนพี่น้อง 3 คน หญิง 1 คน ชาย 2 คน เป็นคนที่ 1 พี่คนที่ทำกิน ไม่มีที่อยู่ปัจจุบัน บ้านถ้ำ อ.แม่สาย จ.เชียงราย ชนเผ่า อาข่า

1. การประเมินตนเองกรณีศึกษาใน 4 ประเด็นหลัก คือ

- 1.1 PLACE OF STATUS คนไม่มีสิทธิ,คนไม่คุณค่า,ชนชั้นเป็นคนจนมาก ๆ ,พันธมิตร เพื่อน ๆ และปฏิบัติเป็นชนเผ่าที่มีอิทธิพล
- 1.2 MEANING OF LIFE ไม่มีค่า,ทำงานไปเรื่อย ๆ ไม่มีความหมาย
- 1.3 HOPE OF LIFE อยากเรียนหนังสือและไม่ยุติวิธีการดำเนินชีวิตอย่างปัจจุบันเพราะไม่มีทางเลือก

2. การวิเคราะห์ความยากลำบากที่เขาเผชิญอยู่

- 2.1 อะไรคือความยากลำบากที่สุดของเขา การไม่มีเงิน
- 2.2 ความยากลำบากนั้นเกิดจากอะไร ไม่ใช่คนไทย
- 2.3 สวัสดิการที่เขาได้รับมีอะไรบ้าง ไม่มี

3. ความรู้สึกต่อตนเองในเรื่องอำนาจต่อรอง

- 3.1 เขารู้สึกไม่มีอำนาจต่อรองหรือไม่ เพราะอะไร ไม่มี เพราะเป็นคนชนเผ่า
- 3.2 ความรู้สึกไม่มีอำนาจต่อรองสะท้อนออกมาอย่างไร ไม่มี

3.3 สภาวะที่ขาดอำนาจต่อรองเกิดจากอะไร ความยากจน

3.4 เมื่อเรารู้สึกถึงการขาดอำนาจต่อรอง ไม่มี

4. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

4.1 เรามีความสัมพันธ์กับกลไกรัฐในชุมชนหรือในท้องถิ่นที่เขาอยู่หรือไม่ ไม่มี

4.2 เรามีความรู้สึกอย่างไรกับกลไกรัฐระดับท้องถิ่น และระดับชาติ ไม่มี

4.3 เราได้สร้างกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับรัฐหรือไม่ อย่างไร ไม่มี

5. การวิเคราะห์วงจรความทุกข์ยาก

5.1 ความทุกข์ยากของเขาเกิดจากปัญหาอะไรที่เป็นปัญหาพื้นฐานที่สุด คนเป็นชนเผ่า

5.2 ความทุกข์ยากนั้นมีวงจรอย่างไร เกิดจากไม่มีเงินเป็นจุดเริ่มต้น

5.3 เขาคิดว่าเขาจะหลุดพ้นจากความทุกข์ยากนั้นได้หรือไม่อย่างไร ไม่มี

(5) ชื่อ - สกุล เด็กหญิงสาม อ้ายคำ อายุ 14 ปี สถานภาพบิดา - มารดา มารดาเสียชีวิต อาชีพบิดา-มารดา ทำไร่ จำนวนพี่น้อง 8 คน หญิง 5 คน ชาย 3 คน เป็นคนที่ 6 พี่ที่ทำงาน - ที่อยู่ปัจจุบัน ตลาดเทศบาล ชาย ก้วยเตี๋ยว อ.แม่สรวย จ.เชียงราย ชนเผ่า ลานู

1. การประเมินตนเองกรณีศึกษาใน 4 ประเด็นหลัก คือ

1.1 PLACE OF STATUS คนด้อยโอกาสทางการศึกษา,คนจน,มีพันธมิตรคือพ่อ+พี่น้องและผู้ที่เป็น
ปฏิปักษ์เป็นคนชนเผ่าอื่น ๆ

1.2 MEANING OF LIFE ต้องทำงาน,ต้องทำงานมาก ๆ และเก็บเงินมาก ๆ

1.3 HOPE OF LIFE ไม่มีอนาคต,ไม่ยุติการดำเนินชีวิตแบบนี้เพราะไม่ได้เรียน และไม่มีเงิน

2. การวิเคราะห์ความยากลำบากที่เขาเผชิญอยู่

2.1 อะไรคือความยากลำบากที่สุดของเขา การไม่ได้เรียนหนังสือ

2.2 ความยากลำบากนั้นเกิดจากอะไร ความยากจน

2.3 สวัสดิการที่เขาได้รับมีอะไรบ้าง ไม่มี

3. ความรู้สึกต่อตนเองในเรื่องอำนาจต่อรอง

3.1 เขารู้สึกไม่มีอำนาจต่อรองหรือไม่ เพราะอะไร ไม่มี

3.2 ความรู้สึกไม่มีอำนาจต่อรองสะท้อนออกมาอย่างไร ต้องทำงานมาก ๆ

3.3 สภาวะที่ขาดอำนาจต่อรองเกิดจากอะไร เป็นคนจนไม่การศึกษา

3.4 เมื่อเรารู้สึกถึงการขาดอำนาจต่อรอง เคย ๆ

4. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

4.1 เรามีความสัมพันธ์กับกลไกรัฐในชุมชนหรือในท้องถิ่นที่เขาอยู่หรือไม่ ไม่มี

4.2 เรามีความรู้สึกอย่างไรกับกลไกรัฐระดับท้องถิ่น และระดับชาติ รัฐไม่กระจายสถานศึกษา

4.3 เราได้สร้างกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับรัฐหรือไม่ อย่างไร ไม่มี

5. การวิเคราะห์วงจรความทุกข์ยาก

- 5.1 ความทุกข์ยากของเขาเกิดจากปัญหาอะไรที่เป็นปัญหาพื้นฐานที่สุด ไม่ได้เรียน
- 5.2 ความทุกข์ยากนั้นมีวงจรอย่างไร ยากจนทำให้ไม่ได้เรียน
- 5.3 เขาคิดว่าเขาจะหลุดพ้นจากความทุกข์ยากนั้นได้หรือไม่อย่างไร ได้ถ้าได้เรียนหนังสือ

(6) ชื่อ - สกุล เด็กหญิงอร แสนใจ อายุ 14 ปี สถานภาพบิดา - มารดา อยู่ร่วมกัน อาชีพบิดา-มารดา ทำไร่นาน้อย 4 คน หญิง 2 คน ชาย 2 คน เป็นคนที่ 4 พี่ที่ทำงาน - ที่อยู่ปัจจุบัน ตลาดเทศบาล 1 อ.แม่สรวย จ.เชียงราย ชนเผ่า ล่าหู่

1. การประเมินตนเองกรณีศึกษาใน 4 ประเด็นหลัก คือ

1.1 PLACE OF STATUS คนไม่มีสิทธิ, เป็นชนชั้นคนจน, มีพันธมิตรคือพ่อแม่และผู้ที่เป็นปฏิปักษ์เป็นคนอื่น

1.2 MEANING OF LIFE ไม่มีค่า

1.3 HOPE OF LIFE ไม่ได้มุ่งหวังอะไรขอให้ทำงานมาก ๆ ได้เงินเยอะ ๆ และไม่ยุติวิธีการดำเนินชีวิตอย่างปัจจุบันเพราะไม่มีเงินต้องส่งให้ทางบ้าน

2. การวิเคราะห์ความยากลำบากที่เขาเผชิญอยู่

2.1 อะไรคือความยากลำบากที่สุดของเขา การไม่ได้เรียนหนังสือ

2.2 ความยากลำบากนั้นเกิดจากอะไร ความอยากจน

2.3 สวัสดิการที่เขาได้รับมีอะไรบ้าง ไม่มี

3. ความรู้สึกต่อตนเองในเรื่องอำนาจต่อรอง

3.1 เขารู้สึกไม่มีอำนาจต่อรองหรือไม่ เพราะอะไร ไม่เพราะเป็นคนจน

3.2 ความรู้สึกไม่มีอำนาจต่อรองสะท้อนออกมาอย่างไร ไม่มี

3.3 สภาพที่ขาดอำนาจต่อรองเกิดจากอะไร เป็นคนไม่มีการศึกษา

3.4 เมื่อเขารู้สึกถึงการขาดอำนาจต่อรอง ไม่มี

4. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

4.1 เขามีความสัมพันธ์กับกลไกรัฐในชุมชนหรือในท้องถิ่นที่เขาอยู่หรือไม่ ไม่

4.2 เขามีความรู้สึกร้อยเปอร์เซ็นต์กับกลไกรัฐระดับท้องถิ่น และระดับชาติ รัฐบาลไม่ยุติธรรม

4.3 เขาได้สร้างกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับรัฐหรือไม่ อย่างไร ไม่

5. การวิเคราะห์วงจรความทุกข์ยาก

- 5.1 ความทุกข์ยากของเขาเกิดจากปัญหาอะไรที่เป็นปัญหาพื้นฐานที่สุด ไม่ได้เรียน
- 5.2 ความทุกข์ยากนั้นมีวงจรอย่างไร ยากจนจึงไม่ได้เรียน
- 5.3 เขาคิดว่าเขาจะหลุดพ้นจากความทุกข์ยากนั้นได้หรือไม่อย่างไร ไม่มี

- (7) ชื่อ - สกุล เด็กชายเฟย์ แซ่เติน อายุ 14 ปี สถานภาพบิดา - มารดา บิดาติดคุกค้ายาเสพติด อาชีพ บิดา-มารดา - จำนวนพี่น้อง 5 คน หญิง 2 คน ชาย 3 คน เป็นคนที่ 2 พี่คนที่ทำกิน - ที่อยู่ปัจจุบัน ตลาดเทศบาล 1 อ.พาน จ.เชียงราย ชนเผ่า เมี่ยน

1. การประเมินตนเองกรณีศึกษาใน 4 ประเด็นหลัก คือ

1.1 PLACE OF STATUS คนไม่มีสิทธิ,ขายแรงงานร้านขายถั่วทอด,ชนชั้นเป็นคนจน ,มีพันธมิตรคือนายจ้าง มีผู้เป็นปฏิปักษ์ คือคนนอกที่ไม่รู้จัก

1.2 MEANING OF LIFE เป็นคนต้องต่อสู้กับความยากจนและเป็นลูกจ้างขายแรงงาน

1.3 HOPE OF LIFE อยากเป็นเจ้าของกิจการและไม่ยุติการดำเนินชีวิตอย่างปัจจุบันเพราะความยากจนและไม่มีใครเลี้ยงดูแม่และน้อง ๆ

2. การวิเคราะห์ความยากลำบากที่เขาเผชิญอยู่

2.1 อะไรคือความยากลำบากที่สุดของเขา การไม่มีเงิน

2.2 ความยากลำบากนั้นเกิดจากอะไร ความยากจนและด้อยการศึกษา

2.3 สวัสดิการที่เขาได้รับมีอะไรบ้าง ไม่มี

3. ความรู้สึกต่อตนเองในเรื่องอำนาจต่อรอง

3.1 เขารู้สึกไม่มีอำนาจต่อรองหรือไม่ เพราะอะไร ไม่มี เพราะ ต้องทำงานมีเงินเลี้ยงตนเองและครอบครัว

3.2 ความรู้สึกไม่มีอำนาจต่อรองสะท้อนออกมาอย่างไร ไม่มี

3.3 สภาวะที่ขาดอำนาจต่อรองเกิดจากอะไร เป็นคนชนเผ่า

3.4 เมื่อเขารู้สึกถึงการขาดอำนาจต่อรอง และหันไปขอความช่วยเหลือจากเพื่อนเพราะนายจ้างให้งานมากเกินไป

4. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

4.1 เขามีความสัมพันธ์กับกลไกรัฐในชุมชนหรือในท้องถิ่นที่เขาอยู่หรือไม่ ไม่

4.2 เขามีความรู้สึกอย่างไรกับกลไกรัฐระดับท้องถิ่น และระดับชาติ ไม่มีความเป็นธรรมทุกด้านให้กับคนชนเผ่า

4.3 เขาได้สร้างกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับรัฐหรือไม่ อย่างไร ไม่มี

5. การวิเคราะห์วงจรความทุกข์ยาก

5.1 ความทุกข์ยากของเขาเกิดจากปัญหาอะไรที่เป็นปัญหาพื้นฐานที่สุด ความไม่มีโอกาสเรียนต่อ

5.2 ความทุกข์ยากนั้นมีวงจรอย่างไร ไม่ได้เรียนเพราะยากจนจึงขายแรงงาน

5.3 เขาคิดว่าเขาจะหลุดพ้นจากความทุกข์ยากนั้นได้หรือไม่อย่างไร ไม่มี

- (8) ชื่อ - สกุล เด็กหญิงแว แซ่ฝ่ง อายุ 14 ปี สถานภาพบิดา - มารดา มารดาเสียชีวิต อาชีพบิดา-มารดา ทำไร่ จำนวนพี่น้อง 4 คน หญิง 2 คน ชาย 2 คน เป็นคนที่ 2 พี่คนที่ทำกิน - ที่อยู่ปัจจุบัน ตลาดเทศบาล1 บ้านทุ่งน่าน้อย อ.เชียงของ จ.เชียงราย ชนเผ่า ม้ง

1. การประเมินตนเองกรณีศึกษาใน 4 ประเด็นหลัก คือ

- 1.1 PLACE OF STATUS คนขายแรงงาน,คนจน,ชนชั้นเป็นคนจน,มีพันธมิตรคือเพื่อนและผู้ปฏิบัติก็คือคนพื้นราบ (นายจ้าง)
- 1.2 MEANING OF LIFE ชีวิตต้องต่อสู้,ต้องทำงานหนัก
- 1.3 HOPE OF LIFE ทำงานเก็บเงิน และไม่ยุติการดำเนินชีวิตปัจจุบันนี้เพราะไม่ได้เรียนต่อแล้วต้องทำงานส่งเงินให้พ่อ

2. การวิเคราะห์ความยากลำบากที่เขาเผชิญอยู่

- 2.1 อะไรคือความยากลำบากที่สุดของเขา การไม่ได้เรียน
- 2.2 ความยากลำบากนั้นเกิดจากอะไร ไม่มีเงินส่งเสีย
- 2.3 สวัสดิการที่เขาได้รับมีอะไรบ้าง ไม่

3. ความรู้สึกต่อตนเองในเรื่องอำนาจต่อรอง

- 3.1 เขารู้สึกไม่มีอำนาจต่อรองหรือไม่ เพราะอะไร ไม่
- 3.2 ความรู้สึกไม่มีอำนาจต่อรองสะท้อนออกมาอย่างไร ทำงานเยอะ ๆ
- 3.3 สภาพที่ขาดอำนาจต่อรองเกิดจากอะไร เป็นคนจน
- 3.4 เมื่อเขารู้สึกถึงการขาดอำนาจต่อรอง ไม่มี

4. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

- 4.1 เขามีความสัมพันธ์กับกลไกรัฐในชุมชนหรือในท้องถิ่นที่เขาอยู่หรือไม่ ไม่มี
- 4.2 เขามีความรู้สึกละเลยกับกลไกรัฐระดับท้องถิ่น และระดับชาติ รัฐบาลควรกระจายโรงเรียนไป ชุมชนชนบทบนดอยเพิ่มมากขึ้น
- 4.3 เขาได้สร้างกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับรัฐหรือไม่ อย่างไร ไม่

5. การวิเคราะห์วงจรความทุกข์ยาก

- 5.1 ความทุกข์ยากของเขาเกิดจากปัญหาอะไรที่เป็นปัญหาพื้นฐานที่สุด ไม่มีความรู้
- 5.2 ความทุกข์ยากนั้นมีวงจรอย่างไร ไม่มีเงินและไม่มีความรู้จึงทำให้ยากจน
- 5.3 เขาคิดว่าเขาจะหลุดพ้นจากความทุกข์ยากนั้นได้หรือไม่อย่างไร ไม่มี

(9) ชื่อ - สกุล เด็กหญิงวันเพ็ญ วงศ์สี อายุ 13 ปี สถานภาพบิดา - มารดา บิดาเสียชีวิต อาชีพบิดา-มารดา ทำไร่ จำนวนพี่น้อง 3 คน หญิง 3 คน ชาย - คน เป็นคนที่ 2 พี่คนที่ทำกิน - ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านแคววัด้า ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย ชนเผ่า ปกาเกอญอ

1. การประเมินตนเองกรณีศึกษาใน 4 ประเด็นหลัก คือ

- 1.1 PLACE OF STATUS คนกลุ่มน้อย ชนชั้นเป็นคนจน มีพันธมิตรคือครอบครัวตนเอง และมีผู้ปฏิบัติ คือคนพื้นราบ
- 1.2 MEANING OF LIFE ต้องทำงานและต้องทำงานมาก ๆ

1.3 HOPE OF LIFE ทำงานเก็บเงินและไม่ยุติการดำเนินชีวิตอย่างปัจจุบันเพราะต้องใช้เงินเลี้ยงดูครอบครัว

2. การวิเคราะห์ความยากลำบากที่เขาเผชิญอยู่

2.1 อะไรคือความยากลำบากที่สุดของเขา การไม่ได้เรียนหนังสือ

2.2 ความยากลำบากนั้นเกิดจากอะไร ความยากจน

2.3 สวัสดิการที่เขาได้รับมีอะไรบ้าง ไม่มี

3. ความรู้สึกต่อตนเองในเรื่องอำนาจต่อรอง

3.1 เขารู้สึกไม่มีอำนาจต่อรองหรือไม่ เพราะอะไร ไม่มี เพราะเป็นคนจน

3.2 ความรู้สึกไม่มีอำนาจต่อรองสะท้อนออกมาอย่างไร ไม่มี

3.3 สภาพที่ขาดอำนาจต่อรองเกิดจากอะไร คนชนเผ่า

3.4 เมื่อเขารู้สึกถึงการขาดอำนาจต่อรอง ไม่มี

4. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

4.1 เขามีความสัมพันธ์กับกลไกรัฐในชุมชนหรือในท้องถิ่นที่เขาอยู่หรือไม่ ไม่มี

4.2 เขามีความรู้สึกอย่างไรกับกลไกรัฐระดับท้องถิ่น และระดับชาติ ไม่มีเลยเพราะไม่รู้

4.3 เขาได้สร้างกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับรัฐหรือไม่ อย่างไร ไม่มี

5. การวิเคราะห์วงจรความทุกข์ยาก

5.1 ความทุกข์ยากของเขาเกิดจากปัญหาอะไรที่เป็นปัญหาพื้นฐานที่สุด ปัญหาไม่ได้เรียนหนังสือ

5.2 ความทุกข์ยากนั้นมีวงจรอย่างไร ไม่ได้เรียนจึงทำให้เกิดความทุกข์

5.3 เขาคิดว่าเขาจะหลุดพ้นจากความทุกข์ยากนั้นได้หรือไม่อย่างไร ไม่ ถ้าไม่มีองค์กรอื่นช่วย

(10) ชื่อ - สกุล เด็กหญิงยาง แสนใจ อายุ 14 ปี จำนวนพี่น้อง 4 คน หญิง 2 คน ชาย 2 คน

เป็นคนที่ 2 ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านหนองผ่า อ.แม่สรวย จ.เชียงราย ชนเผ่า ลahu

1. สาเหตุที่ไม่ได้เรียนหนังสือ

ยากจนต้องช่วยพ่อแม่ทำไร่ข้าวโพด

2. เมื่อไม่สบาย จะต้องไปรักษาที่ไหน มีบัตรประจำตัวประชาชนหรือไม่

จะไปรักษาตัวที่สถานีอนามัยตำบลหนองผ่า ยังไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน

3. ปัจจุบันอาศัยอยู่กับใคร

อาศัยอยู่กับบิดา มารดา

4. คิดจะทำอะไรอีกที่ไม่ได้เรียน

อาจจะไปทำงานในเมืองเชียงราย หรือเมืองเชียงใหม่ เป็นลูกจ้างขายกล้วยเดี่ยว

5. อยากให้ทางรัฐบาล

ช่วยเรื่องสัญชาติเพื่อให้ได้สัญชาติไทย และส่งเสริมอาชีพให้กับผู้ปกครอง

(11) ชื่อ - สกุล เด็กหญิงศรันยา แซ่เล้า ย่าง อายุ 14 ปี จำนวนพี่น้อง 4 คน หญิง 3 คน ชาย 1 คน

เป็นคนที่ 2 ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านห้วยไคร้ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย ชนเผ่า ม้ง

1. สาเหตุที่ไม่ได้เรียนหนังสือ

ยากจนและไม่มีสัญชาติ

2. เมื่อไม่สบาย จะต้องไปรักษาที่ไหน มีบัตรประจำตัวประชาชนหรือไม่

จะไปรักษาตัวที่สถานอนามัยตำบลห้วยไคร้ ยังไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน

3. ปัจจุบันอาศัยอยู่กับใคร

อาศัยอยู่กับบิดา มารดา

4. คิดจะทำอะไรอีกที่ไม่ได้เรียน

ทำไร่ ถ้าหมดฤดูทำไร่ก็จะเข้าทำงานเมืองเชียงใหม่ เป็นลูกจ้างขายผ้า

5. อยากให้ทางรัฐบาล

ช่วยเหลือเรื่องสัญชาติเพื่อให้ได้สัญชาติไทย มีโรงเรียนภายในหมู่บ้าน

(12) ชื่อ - สกุล เด็กหญิงกระจือ แซ่ลี อายุ 14 ปี จำนวนพี่น้อง 8 คน หญิง 3 คน ชาย 5 คน

เป็นคนที่ 5 ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านทุ่งน่าน้อย อ.เชียงของ จ.เชียงราย ชนเผ่า ม้ง

1. สาเหตุที่ไม่ได้เรียนหนังสือ

ยากจนและไม่มีสถานศึกษาต่อในหมู่บ้าน

2. เมื่อไม่สบาย จะต้องไปรักษาที่ไหน มีบัตรประจำตัวประชาชนหรือไม่

จะไปรักษาตัวที่สถานอนามัยตำบลซึ่งอยู่ไกลมาก ยังไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน

3. ปัจจุบันอาศัยอยู่กับใคร

อาศัยอยู่กับบิดา มารดา

4. คิดจะทำอะไรอีกที่ไม่ได้เรียน

ทำไร่หรือไม่ก็ไปทำงานในเมืองเชียงราย หรือเมืองเชียงใหม่

5. อยากให้ทางรัฐบาล

ช่วยเหลือเรื่องสัญชาติเพื่อให้ได้สัญชาติไทยและอยากมีโรงเรียนขยายโอกาสในหมู่บ้าน เพราะตอนนี้ความเป็นอยู่ลำบากมากเพราะไม่มีโรงเรียนอยู่ใกล้ที่บ้าน จะต้องไปเรียนหนังสือข้างนอกบางครั้งบางคนโดนหลอกไปขายบริการทางเพศ เรียนหนังสือไม่จบ

(13) ชื่อ - สกุล นางสาวเวรณี แซ่เล้า ย่าง อายุ 15 ปี จำนวนพี่น้อง 4 คน หญิง 2 คน ชาย 2 คน

เป็นคนที่ 4 ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านห้วยไคร้ หมู่ที่ 7 ต.เวียง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย ชนเผ่า ม้ง

1. อาชีพของบิดามารดา ทำไร่ ข้าวโพดและแครอท ,ทำนา

2. รายได้ 10,000-30,000 บาท/ปี

3. การศึกษา เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลเวียงป่าเป้า

4. ในหมู่บ้านมีประชากร 40 กว่าหลังคาเรือน

5. ในหมู่บ้านมีการช่วยเหลือด้านอะไรบ้าง กลุ่มออมทรัพย์

6. หมู่บ้านห่างจากอำเภอประมาณ 5-6 กิโลเมตร

(14) ชื่อ - สกุล นางสาวแวว ชัยสมบัติ อายุ 15 ปี จำนวนพี่น้อง 6 คน หญิง 4 คน ชาย 2 คน เป็นคน

ที่ 4 ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านหนองผำ 52 หมู่ 9 ต.แม่สรวย อ.แม่สรวย จ.เชียงราย 57180 ชนเผ่า ล่าหู่

1. อาชีพของบิดามารดา ทำไร่ ข้าวโพด ถั่วดำ ข้าว ประมาณ 5-6 ไร่

2. รายได้ 10,000บาท/ปี

3. การศึกษา เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหนองผำ

4. ในหมู่บ้านมีประชากร 50 กว่าหลังคาเรือน

5. ในหมู่บ้านมีการช่วยเหลือด้านอะไรบ้าง กลุ่มออมทรัพย์,กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มฌาปนกิจศพและค่าแต่งงาน โดยมีกรรมการช่วยเก็บโดยเคาะประตูเก็บเงินทุกหลังคาเรือน อัตราหลังคาเรือนละ 20 บาท

6. หมู่บ้านห่างจากอำเภอประมาณ 15 กิโลเมตร

(15) ชื่อ - สกุล นางสาวพัชรา แซ่ฟุ้ง อายุ 15 ปี จำนวนพี่น้อง 5 คน หญิง 3 คน ชาย 2 คน

เป็นคนที่ 3 ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านหนองเตา หมู่ 4 ต.ปอ อ. เวียงแก่น จ.เชียงราย 57310 ชนเผ่า เมี่ยน

1. อาชีพของบิดามารดา รับจ้าง /ให้เช่าที่ดิน

2. รายได้ 4,000-5,000 บาท/ปี

3. การศึกษา เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหนองเตา

4. ในหมู่บ้านมีประชากร 60 กว่าหลังคาเรือน

5. ในหมู่บ้านมีการช่วยเหลือด้านอะไรบ้าง กลุ่มสวัสดิการงานศพ และการเลี้ยงผีในหมู่บ้านก็มีกลุ่มเพื่อนบ้านในหมู่บ้าน มาช่วยงาน

6. หมู่บ้านห่างจากอำเภอประมาณ 60 กิโลเมตร

(16) ชื่อ - สกุล นางสาวมาลี แซ่เฮ้อ อายุ 15 ปี จำนวนพี่น้อง 7 คน หญิง 4 คน ชาย 3 คน

เป็นคนที่ 3 ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านทุ่งน่าน้อย หมู่ที่ 11 ต.เวียง อ.เชียงของ จ.เชียงราย 57140 ชนเผ่า ม้ง

1. อาชีพของบิดามารดา ทำไร่ ข้าวและข้าวโพด 4-5 ไร่

2. รายได้ 7,000-8,000 บาท/ปี

3. การศึกษา -

4. ในหมู่บ้านมีประชากร 250 กว่าหลังคาเรือน

5. ในหมู่บ้านมีการช่วยเหลือด้านอะไรบ้าง ถ้ามีงานศพในหมู่บ้านก็จะมีกรรมการช่วยเก็บเงินช่วยเหลือ

6. หมู่บ้านห่างจากอำเภอประมาณ 8 กิโลเมตร